

ZÁVĚREČNÁ ZPRÁVA

**Pokusné ověřování „Vzdělávací programy paměťových institucí do škol“ –
výsledky mapování zájmu základních škol o zážitkovou edukaci,
jejich analýza a vyhodnocení**

**Běh druhý
(realizace šetření ve školním roce 2018/ 2019)**

Obsah

1. Úvod

1. 1. *Úvodní slovo k současnému dění na poli edukace v české kultuře.....3*
1. 2. *Teoretická východiska – důvody pro vznik empirických šetření v oblasti vzdělávání žáků v rámci edukačních programů pro školy4*
1. 3. *Pokračování pokusného ověřování jako důkaz zájmu o řešení dané problematiky – tvorba podmínek pro systémové změny.....5*

2. Shrnutí klíčových zjištění z druhého běhu pokusného ověřování „Vzdělávací programy paměťových institucí do škol“ ve školním roce 2018/2019

2. 1. *Způsoby reflexe průběhu vzdělávacích exkurzí, hodnocení zážitkové výuky žáků realizované v prostředí spolupracujících paměťových institucích.....9*
2. 2. *Klíčové výsledky druhého běhu pokusného ověřování vzešlé z obsahů hodnoticích dotazníků a důležitá zjištění vyplývající z průběžných zpráv10*
2. 3. *Výběr zjištění vzešlých z pozorování výuky, ze záznamů reflektivních rozhovorů uskutečněných v rámci neformálních hospitací a z evaluačních dotazníků.....21*
2. 4. *Výběr zjištění vzešlých z obsahu souhrnné zprávy – výsledky dalších hospitací, které se opírají o výstupy didaktické analýzy výuky, včetně metodických doporučení.....23*

3. Vyhlášení třetího běhu šetření ve světle příprav Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2030+

3. 1. *Pokračování pokusného ověřování – rozšířená nabídka paměťových institucí, nové cíle projektu.....35*
3. 2. *Splnění cílů druhého běhu pokusného ověřování, další důležité závěry a tvrzení...36*
3. 3. *Plány a vize v oblasti dalšího rozvoje vzdělávání žáků v paměťových institucích v návaznosti na obsah strategického návrhu vzdělávací politiky ČR do roku 2030+.....40*

Poznámka závěrem a kontakty

1. Úvod

1. 1. Úvodní slovo k současnému dění na poli edukace v české kultuře

Edukační funkce paměťových institucí je u nás už dnes vnímána jako samozřejmá součást práce vykonávané v muzeích, galeriích, knihovnách atd. Vlivem edukačního obratu paměťových institucí v posledních letech se pozornost jejich pracovníků stále více zaměřuje na přilákání širokého spektra návštěvníků. Moderní doba navíc klade zvláštní důraz na aktivitu a prožitek, nezávisle na tom, zda se jedná o české nebo zahraniční návštěvníky. Nové způsoby prezentace jdou ruku v ruce s potřebou rozvoje edukace v kultuře. V případě vzdělávání žáků v prostředí paměťových institucí sehrává klíčovou roli – stejně jako ve škole - cílená aplikace inovativních trendů do výuky.

Úkol zajistit vhodné podmínky pro zdárný průběh edukačních aktivit a procesů úzce souvisí s vytvářením a realizací takových specializovaných edukačních programů pro školy, které by byly nejen poučné, ale z pohledu žáků zároveň i zajímavé. Učitelé, kteří musí řešit kvalitu výuky a motivaci žáků k učení neustále, mohou být skvělými partnery pro posuzování edukačních programů organizovaných v mimoškolním prostředí. Na tomto předpokladu je v současné době vystavěna také velmi dobrá spolupráce mezi muzejníky a učiteli ze škol, kteří se účastní pokusného ověřování „Vzdělávací programy paměťových institucí do škol“ a kteří se otevřeně vyjadřují k jejich vlivu na žáka.

Díky hojné účasti škol na vzdělávacích exkurzích, kterou jsme jako hlavní koordinátoři pokusného ověřování zaznamenali v prvním i druhém běhu šetření, vyplynulo z výzkumu, že většina dotazovaných učitelů (více než 89 %) kladně hodnotí širokou a mnohdy i velmi pestrou edukační nabídku spolupracujících paměťových institucí, především pak kvituje věkovou a znalostní přiměřenost nabízených programů, včetně propojení jejich obsahu se školním kurikulem. Zjistilo se, že si žáci při výuce v muzeu rozšiřují znalosti ze školy, ale zároveň jsou často obohacováni i v rovině dovednostní, postojové, hodnotové a zkušenostní. Přitom v rámci šetření učinilo dobrou zkušenost hlavně s výukou probíhající v rámci edukačních programů pro školy takřka 92 % učitelů. Obsah sledované výuky byl vždy strukturován takovým způsobem, aby bylo při učení žáků co nejlépe využito vzdělávacího potenciálu muzejních sbírek a aby pro ně byla návštěva expozice nebo výstavy atraktivní.

Pedagogicky zaměření pracovníci, kteří působí v prostředí našich paměťových institucí, dobře vědí, že učení není o memorování a že je nejdůležitější žáky pro dané téma nadchnout. Motivace žáků leží na facilitátorovi a tudíž je právě jeho úkolem dokázat probudit jejich

přirozenou touhu po poznání. Díky nabídce efektivního učení spojeného s prožitky, důrazu na vyvážené přijímání a vydávání informací, a díky vytváření příležitostí k zisku praktické zkušenosti, má aktuální poptávka škol po vzdělávání žáků v neformálních podmínkách vzrůstající tendenci. Započatý proces hledání efektivních způsobů edukace v kultuře, kdy se školáci cítí při poznávání dobře, a snaha o jejich zavádění do běžné edukační praxe v posledních letech, navíc odpovídá trendům směřujícím k podpoře "nové" kultury učení.

1. 2. Teoretická východiska – důvody pro vznik empirických šetření v oblasti vzdělávání žáků v rámci edukačních programů pro školy

Úspěšné realizace zážitkové podoby výuky v paměťových institucích, které byly vybudované na principech konstruktivistického učení, jsou důkazem existence reálné možnosti efektivního způsobu předávání informací mladé generaci. Edukátoři v kultuře, kteří dnes mají více než kdy jindy příležitost k pozitivnímu ovlivňování vztahu žáků k celoživotnímu učení, jsou v posledních letech pod drobnohledem odborníků na vzdělávání. Sílicí projevy zájmu o odborné posouzení průběhu edukace a zhodnocení edukačních procesů, včetně reflexe jejich výsledků, korespondují se snahami veřejnosti o zhodnocení kvality školního vzdělávání, za něž u nás již tradičně odpovídá Česká školní inspekce. Za trendem vyžadujícím poskytování zpětné vazby ve vzdělávání lze spatřovat také reakci pedagogicky zaměřených specialistů působících v paměťových institucích, kteří jsou si vědomi potřeby empirických šetření v dané oblasti.

Veškerá aktuální šetření na poli edukace v kultuře se nezajímají jen o proces učení jako takový. V centru jejich zájmu stojí metody zprostředkování sbírek a o prostředí, v němž probíhá. Edukaci totiž nelze od expozice, výstavy či budovy oddělit, protože je nositelkou vzdělávacího obsahu. Celá řada moderních expozic se sice v dnešní době odlišuje od původních formalistických prezentací, přesto klasické vitrinové instituce – víceméně potlačující sdělnost předmětů – u nás stále existují. Děje se tak i přesto, že si v dnešní době mohou kurátoři sbírek vybírat z celé řady přístupů ke tvorbě expozic. Proto se lze i v tradičně orientovaných paměťových institucích stále častěji setkat s inovacemi, především ve smyslu instalace interaktivních prvků. Na proměny prezentačně-edukačních prostor mají vliv i rychlé společenské změny a rostoucí potřeby jednotlivých generací, přičemž kvalitně vystavená expozice či výstava by měla nutit návštěvníky k samostatnému přemýšlení a vybízet je k proaktivitě. Základní podmínkou je, aby byla ze strany návštěvníků považovaná za atraktivní a podařilo se jejím tvůrcům upoutat vstupní pozornost jednotlivců i skupin, zároveň musí být pro ně vizuálně přitažlivá a už na první pohled zajímavá.

1. 3. Pokračování pokusného ověřování jako důkaz zájmu o systémové řešení dané problematiky – tvorba podmínek pro změny

Jasným důkazem toho, že téma praktického využití zážitkové pedagogiky ve výuce žáků je stále živé a že může pomoci úspěšně řešit danou problematiku, je také pokračování pokusného ověřování. Na základě § 171 odstavce 1 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů vyhlásilo MŠMT dne 23. května 2018 pokusné ověřování „Vzdělávací programy paměťových institucí do škol“ (Č. j.: MSMT-12591/2018-1) na období od 1. 9. 2018 do 31. 8. 2019 s první etapou realizace v roce 2018 (od 1. 9. 2018 do 31. 12. 2018). Druhá etapa šetření v roce 2019 (od 1. 1. 2019 do 31. 8. 2019) byla vyhlášena dne 4. prosince 2018 (Č. j.: MSMT-12591/2018-13).

Toto pokusné ověřování navázalo na pokusné ověřování ve školním roce 2017/2018. Jeho obsah se opíral o výsledky prvního běhu šetření, na jejichž základě se rozšířilo jeho zaměření – nabídka spolupracujících paměťových institucí. Seznam zapojených škol zůstal i nadále nezměněn. Účelem druhého běhu pokusného ověřování bylo ověřit vliv zážitkové pedagogiky na zvýšení kvality výuky společenskovedních i přírodovědných předmětů ve vzdělávacích oblastech „Člověk a jeho svět“, „Člověk a společnost“, „Člověk a příroda“ a „Umění a kultura“ celkem v 72 vybraných základních školách. Cíle projektu byly nasměrovány na podporu znalosti žáků a na rozvoj žákovských komunikačních a sociálních kompetencí. Účelem druhého běhu pokusného ověřování bylo rovněž ověřit zájem učitelů o případné začlenění zážitkové pedagogiky v paměťových institucích jako součást vzdělávání do Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání.

Pokračování pokusného ověřování ve školním roce 2018/ 2019 mělo následující cíle:

- ověřit zájem škol opakovaně využívat didakticky kvalitní výuku, kterou nabízejí vybraná muzea, památníky a další typy paměťových institucí,
- ověřit, zda se využíváním muzejně-edukačních programů rozšíří poznatková báze žáků základních škol z oblasti společenskovední a přírodovědní,
- ověřit zda bude reálně posílena výuka průřezových témat díky nové vzdělávací nabídce rozšířené o další typy kulturních institucí,
- ověřit, jaké důvody brání zapojení škol do neformálního vzdělávání v paměťových institucích, a to jak ze strany škol, tak ze strany paměťových institucí.

Ověření zájmu škol o zážitkovou výuku proběhlo prostřednictvím finanční podpory z prostředků státního rozpočtu, která byla určena na pokrytí nákladů přímo souvisejících s návštěvou pamět'ových institucí v ČR (tj. cestovné, vstupné, stravné, v případě vícedenních zájezdů též náklady spojené s ubytováním) a dále na administrativní vyhodnocení pokusného ověřování. **Ke spolupráci na šetření ve školním roce 2018/2019 bylo vybráno 20 pamět'ových institucí působících v 55 kulturních objektech napříč ČR. Při rozšiřování nabídky pamět'ových institucí bylo tentokrát kromě muzeí a památníků pamatováno i na možné využití vzdělávacího potenciálu dalších kulturně zaměřených institucí. Konkrétně byli do projektu nově zařazeni zástupci knihoven, galerií a skanzenů. Poprvé bylo ke spolupráci na pokračování šetření osloveno také deset památkových objektů zřizovaných Národním památkovým ústavem (viz Obr. 1). Seznam pamět'ových institucí byl rozšířen tímto směrem s ohledem na výsledky prvního běhu šetření, kdy celá řada pedagogů, která se zúčastnila dotazníkového šetření, projevila zájem o poznávání hradů a zámků. Návštěvy památkových objektů patří dlouhodobě k tradičním způsobu trávení volného času českých rodin. Od toho se odvíjel i názor učitelů, kteří předpokládali, že pořádání vzdělávacích exkurzí do těchto objektů by určitě přivítali nejen rodiče, ale také samotní žáci. Cesta, kterou by se zároveň mohla nenásilným způsobem zvýšit motivace žáků k učení, přinesla záhy své ovoce.**

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

NÁRODNÍ PEDAGOGICKÉ MUZEUM A KNIHOVNA J. A. KOMENSKÉHO

OVĚŘOVÁNÍ

Vzdělávací programy pamět'ových institucí do škol

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy vyhlásilo pro velký úspěch pokusné ověřování „Vzdělávací programy pamět'ových institucí do škol“ na školní rok 2018/2019.

Cíle pokusného ověřování

Cílem projektu je ověřit účinnost zážitkové pedagogiky na zvýšení kvality školní výuky a hroubové zmapovat zájem zákládských škol zúčastněných do pokusného ověřování o nabízené odlišné způsoby zprostředkování společenských a přírodních věd a dějin s důrazem na podporu znalosti látky a oblasti děje, které jsou realizovány v prostředí vybraných pamět'ových institucí. Historicky nadstandardní spolupráce škol a pamět'ových institucí velmi kotuje také Ministerstvo kultury.

Jedná se o pokračování vzdělávacího projektu, který navazuje na posunutí učebních ve školním roce 2017/2018. Nový projekt vychází z výsledků úspěšné realizace prvního šetření, na základě kterých se rozšiřuje jeho zaměření a nabídka spolupracujících pamět'ových institucí.

Seznam spolupracujících institucí v rámci pokusného ověřování ve školním roce 2018/2019

- 1. Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského
- 2. Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského
- 3. Steinské muzeum v Opavě
- 4. Hlavní budova • Arboretum Nový Dvůr • Památník II. světové války • Hrad • Památník Petra Bělského • Areál č. 1 • Opatovské muzeum • Svatý Petra Bělského
- 5. Moravské zemské muzeum
- 6. Dietrichsteinův palác • Biskupský dvůr • Mendelium • Palác Břichov
- 7. Paulin Antropos • Památník Leze Janáčka • Dům Jiřího Grola • Centrum slovenské archeologie • Památník Bible kralické • Starý zámek v Jevišovicích • Zámek Budčovic
- 8. Husitské muzeum v Těboře
- 9. Památník Letice • Muzeum • Galerie
- 10. Národní muzeum
- 11. Hradní budova Národního muzea • Národní památník na Vítkově • Národní přírodní muzeum Národního muzea • Lapidarium Národního muzea • Památník Františka Palackého a Františka Ladislava Riegla • Muzeum české loutky a cirkusu • Národní muzeum asijských, afrických a amerických kultur • České muzeum hudby • Muzeum Antonína Dvořáka • Muzeum Bedřicha Smetany
- 12. Národní zemědělské muzeum
- 13. Příběh zemědělství • Muzeum českého venkovu • Muzeum lesnictví, myslivosti a rybářství • Muzeum zemědělské techniky • Expozice pivovarnictví • Muzeum vinářství, záhradnictví a krajiny • Expozice potravin a zemědělské techniky
- 14. Muzeum umění Olomouc
- 15. Muzeum moderního umění • Arcidiecézní muzeum Olomouc • Arcidiecézní muzeum Kroměříž
- 16. Národní ústav lidové kultury
- 17. Skanzen Strážnice • Zámek Strážnice
- 18. Moravské zemské muzeum v Brně
- 19. Bělá nad Tápou (hrad)
- 20. Bučovice (zámek)
- 21. Jaroměřice (zámek)
- 22. Kunštát (zámek)
- 23. Kynčperk (zámek)
- 24. Litter (hrad)
- 25. Těboř (zámek)
- 26. Veselý Hopec (skanzen)
- 27. Vimperk (zámek)
- 28. Zlatá Koruna (zámek)

Obr. 1: Propagační leták pro školy vyrobený za účelem šíření informací o druhém běhu šetření.

Další informace o vyhlášení druhého běhu pokusné ověřování „Vzdělávací programy paměťových institucí do škol“ byly na samotném začátku šetření zveřejněny na webových stránkách MŠMT i NPMK. Dostupné např. z: <https://www.npmk.cz/pro-skoly/pokusne-overovani/po2-pokusne-overovani-ve-skolnim-roce-20182019> Na stránkách NPMK, hlavního koordinátora projektu, bylo možné se postupně seznámit s dílčími výstupy šetření realizovaného ve školním roce 2018/2019, kterými jsou hospitační zprávy z výuky. Dostupné z: <https://www.npmk.cz/pro-skoly/pokusne-overovani/neformalni-hospitace-prubezne-zpravy>

Na popisovaný národní vzdělávací projekt lze zpětně pohlížet jako na dobrý příklad mezirezortní spolupráce a také jako na jedinečnou příležitost k vybudování funkční platformy pro posílení stávající spolupráce škol a paměťových institucí v souvislosti s naplňováním společenského zájmu o další rozvoj edukace v kultuře. Klíčové postavení v procesu zhodnocení průběhu druhého běhu šetření s ohledem na širokou prezentaci jeho výstupů mělo uspořádání celostátního odborného kolokvia **„Reflexe pokračování pokusného ověřování Vzdělávací programy paměťových institucí do škol“**, které se uskutečnilo dne **7. října 2019 na MŠMT**.

Obsahem kolokvia s podtématem **„Kvalita výuky žáků je naším společným cílem“** bylo zhodnocení dosavadního vývoje projektu. Pozornost přednášejících i publika se primárně upírala k prezentaci nejdůležitějších výsledků druhého běhu šetření a ke komparaci výstupů obou běhů. Dalším cílem akce bylo předat publiku informace o zaměření třetího běhu a seznámit je s aktuálním vývojem v oblasti plánovaných systémových změn.

Akci zahájila PhDr. Markéta Pánková, ředitelka NPMK, která zdůraznila význam projektu a zájem škol o programy paměťových institucí. Za MŠMT vystoupila se zdravicí RNDr. Zuzana Matušková, náměstkyně pro řízení sekce ekonomické, a Ing. Dagmar Horáčková, ředitelka odboru správy a řízení vzdělávací soustavy ze sekce vzdělávání.

Kromě úvodního referátu zaměřeného na zprostředkování kvantitativních i kvalitativních výsledků šetření a jejich komparaci, který přednesla koordinátorka projektu, Mgr. Kateřina Tomešková, Ph.D., si zájemci z řad publika vyslechli zajímavá vystoupení dvou zkušených kolegyň. První z nich byla Mgr. Silvie Čermáková (Muzeum Vysočiny Jihlava), která se ve druhém běhu pokusného ověřování zabývala hloubkovým výzkumem edukační praxe a která v této souvislosti svůj příspěvek zaměřila na prezentaci analytického postupu a z něj vzešlých klíčových zjištění. Další přednášející, MgA. Naděžda Rezková Příbylová (NPÚ), se ve svém vystoupení věnovala problémům edukátorů působících na památkových objektech

spravovaných Národním památkovým ústavem a tématu interpretace, které se snažila osvětlit v různých kontextech.

S krátkým příspěvkem následně vystoupili zástupci spolupracujících paměťových institucí: Mgr. Marek Šobán, Ph.D. (Muzeum umění Olomouc), Mgr. Eleni Dimelisová, (Národní zemědělské muzeum), Mgr. Petra Hrbáčová, (Národní ústav lidové kultury, Strážnice) a Mgr. Pavel Hlubuček, MBA (Pedagogická knihovna, NPMK). V rámci svých příspěvků seznámili publikum s nabízejícími příležitostmi širokého využití edukačního obsahu sbírek napříč nejrozličnějšími vzdělávacími předměty. Účastníci kolokvia získali nejnovější důkazy o posilování školní výuky průřezových témat a předávání klíčových kompetencí žákům, které byly shromážděny během neformálních hospitací výuky v paměťových institucích. Poté následovalo teoretické poučení o dopadech využívání zážitkové podoby muzejní edukace na kvalitu vzdělávání. Cenné závěry vyplynuly z bohaté diskuse, kdy se mnozí učitelé i ředitelé škol s povděkem vyjadřovali k otázce užitečného dotování vzdělávacích exkurzí ze strany MŠMT. Pro organizátory kolokvia i přítomné edukátory to byla přínosná zpětná vazba.

Shrnutí závěrů kolokvia:

- Všichni zúčastnění potvrdili, že díky realizaci pokusného ověřování dnes máme reálné důkazy o tom, že výuka v edukačních programech rozvíjí u žáků tvůrčí a badatelské postupy a propojuje vzdělávání v širších kontextech.
- Přítomní učitelé a edukátoři se shodli na názoru, že vysoká úroveň vzdělávání žáků – bez ohledu na to, zda probíhá ve škole nebo v prostředí paměťových institucí – patří k nejvyšším prioritám učitelské profese.
- Zástupci obou profesních skupin došli v rámci diskuse také k dalšímu společnému závěru, a to že aktuální zkušenosti z praxe jednoznačně ukazují na pozitivní dopad muzejní edukace na rozvoj klíčových kompetencí žáků.
- V samotném závěru kolokvia pak publikum jednomyslně podpořilo návrh na provedení systémových změn směřujících k plošnému finančnímu zajištění realizací vzdělávacích exkurzí pro žáky ZŠ a nižšího stupně gymnázií, které t. č. připravuje MŠMT. V této souvislosti byla přednesena výzva k navázání úzké mezirezortní spolupráce s MK, které v budoucnu ponese plnou odpovědnost za kvalitní obsah edukačních programů, zároveň bude poskytovat metodickou záštitu edukátorům a bude ručit za bezplatnou edukační nabídku pro školy ve vybraných expozicích a výstavách paměťových institucí.

Další informace o výstupech kolokvia, včetně uveřejněných prezentací přednášejících byly zveřejněné na webových stránkách NPMK. Dostupné z: <https://www.npmk.cz/pro-skoly/pokusne-overovani/reflexe-vyuky-konference-kolokvia/reflexe-pokusneho-overovani>

2. Shrnutí klíčových zjištění z pokračování pokusného ověřování „Vzdělávací programy paměťových institucí do škol“ ve školním roce 2018/2019

2. 1. Způsoby reflexe průběhu vzdělávacích exkurzí, hodnocení zážitkové výuky žáků realizované v prostředí spolupracujících paměťových institucí

Hodnocení zážitkové výuky žáků, které probíhalo v paměťových institucích v rámci druhého běhu šetření, se uskutečnilo ve čtyřech rovinách:

- Oficiálním dotazníkovým šetřením. Po ukončení 1. i 2. etapy byli dotazováni jak pedagogové škol zařazených do pokusného ověřování, tak i pracovníci spolupracujících paměťových institucí, které edukační programy zajišťovaly.
- K průběžnému hodnocení výuky docházelo formou neformálních hospitací, uskutečněných v období od 28. února do 27. června 2019. Z této činnosti vznikly výstupy v podobě krátkých hodnotících zpráv, jejichž obsah je věnován stručnému rozboru a posouzení kvality edukce prostředky didaktické analýzy. Pozorování výuky, která proběhla ve vybraných paměťových institucích, se účastnila koordinátorka pokusného ověřování, Mgr. Kateřina Tomešková, Ph.D., která ji analyzovala z didaktického hlediska, poté sepsala hodnotící zprávu a spolu s pořízenou fotodokumentací jí následně zveřejnila na webových stránkách NPMK.
- V rovině nezávislého posouzení a supervize byl v období od 12. října do 5. prosince 2018 realizován také hloubkový výzkum výuky zastoupený zkušeným reflektivním praktikem v osobě Mgr. Silvie Čermákové, která hospitovala výuku v devíti edukačních programech. Její souhrnná hospitační zpráva obsahuje podrobné kazuistiky výuky, které byly dále didakticky analyzovány, včetně porovnání výstupů edukace. Zpráva, která je navíc obohacena o řadu metodických poznámek a doporučujících pedagogických závěrů, je interním materiálem NPMK a je uložena v archivu muzea.
- Posledním způsobem hodnocení, který byl záměrně aplikován do reflektivní části učení v rámci druhého běhu pokusného ověřování, byla realizace rozhovorů s účastníky výuky.

Na to navazovalo další šetření formou evaluačních dotazníků, které koordinátorka vytvořila speciálně pro potřeby tohoto výzkumu. V případě komunikace s učiteli a edukátory cílily evaluační dotazníky a hodnotící archy ke zjištění „Co učitelé očekávají od výuky“, u žáků k odpovědím na otázky „Co si žáci odnášejí z výuky v paměťové instituci“ (v rovině poznatkové, dovednostní, zkušenostní, postojové, hodnotové i zážitkové). Během pilotáže rovněž vznikl pedagogický sumář, který obsahuje veškeré postřehy související s využíváním evaluačních nástrojů v muzejně-pedagogické praxi. Pro koordinátory projektu bylo navíc potěšující zjištění, že ač byla účast učitelů, žáků i edukátorů na pilotáži dobrovolná, přinesla řadu zajímavých výpovědí a užitečných rad.

2. 2. Klíčové výsledky druhého běhu pokusného ověřování vzešlé z obsahů hodnotících dotazníků a důležitá zjištění vyplývající z průběžných zpráv

A) Výsledky druhého běhu v kvantitativní rovině šetření, včetně komparace výstupů PO1 a PO2

a) Čerpání prostředků CELKEM:

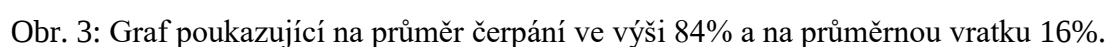
Celkový objem prostředků přidělených na realizaci žákovských exkurzí do paměťových institucí školám zařazeným do šetření v rámci PO1 i PO2 činil pro každou ze čtyř vyhlášených etap CELKEM 8 820 000 Kč (122 500 Kč/škola/etapa, včetně nákladů na hodnocení exkurzí a vyplňování dotazníků ze strany zam. škol).

Školám zařazeným do PO2 byla přidělena celková dotace 240 000 Kč/ šk. rok, přičemž v průměru utratily za realizaci vzdělávacích exkurzí ve sledovaném období celkem 207 221 Kč.

Obr. 2: Graf poukazující na průměr čerpání ve výši 86% a na průměrnou vratku 14%.

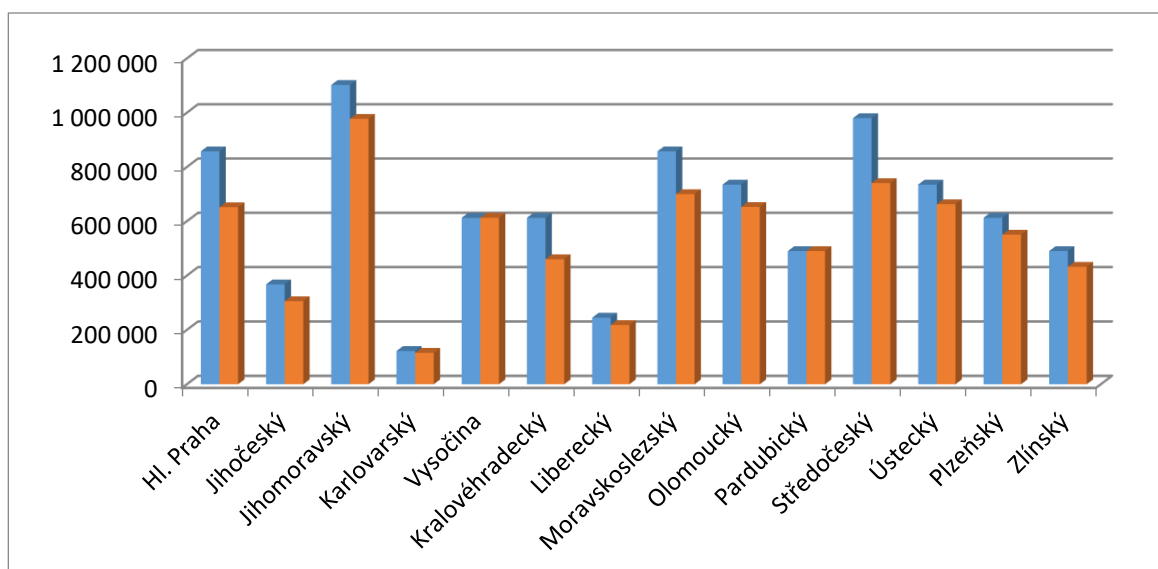
Školám zařazeným do PO1 byla přidělena celková dotace 240 000 Kč/ šk. rok, přičemž v průměru utratily za realizaci vzdělávacích exkurzí ve sledovaném období celkem 201 465 Kč.

Ve druhém běhu pokusného ověřování byly prostředky v průměru vydané na realizaci vzdělávacích exkurzí čerpány ve vyšší míře – byl zaznamenán nárůst o 2%. O tutéž hodnotu je nižší vykázána hodnota pro průměrnou vratku na školu.

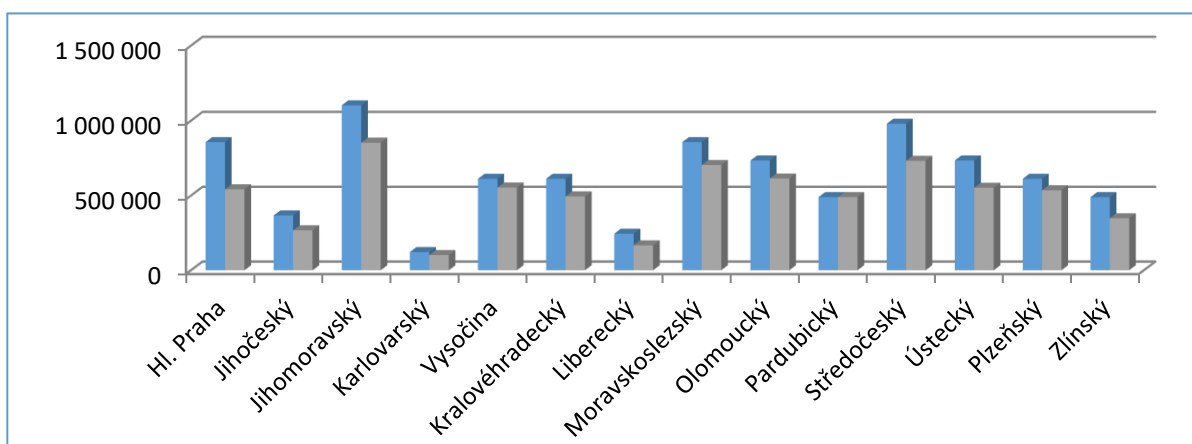
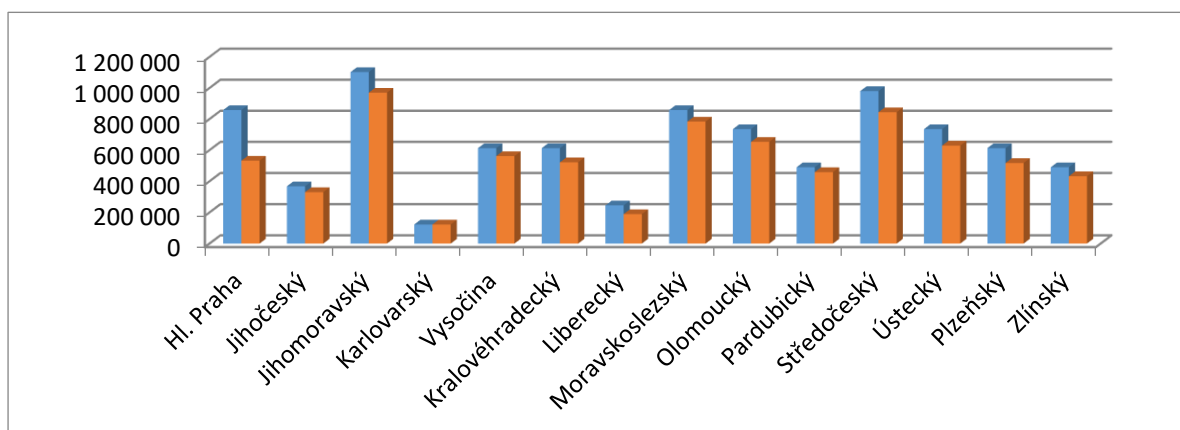
V rámci druhého běhu šetření učitelé uvedli následující důvody pro vrácení části dotace:

V rámci prvního běhu šetření učitelé uvedli následující důvody pro vrácení části dotace:

Obr. 5: Graf poukazující na čerpání prostředků v jednotlivých krajích během 2. fáze PO2 (legenda: 1. sloupec – přidělená dotace, 2. sloupec – výše čerpání dotace)

Srovnání:

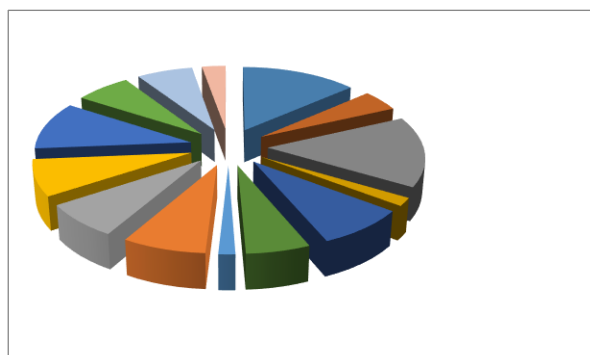
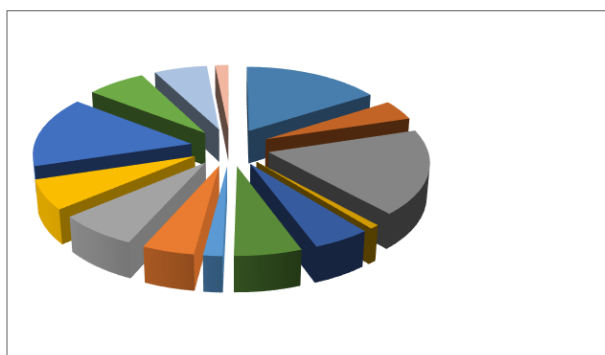

Obr. 6 a 7: Graf poukazující na čerpání prostředků v jednotlivých krajích během 1. a 2. fáze PO1 (legenda: 1. sloupec – přidělená dotace, 2. sloupec – výše čerpání dotace)

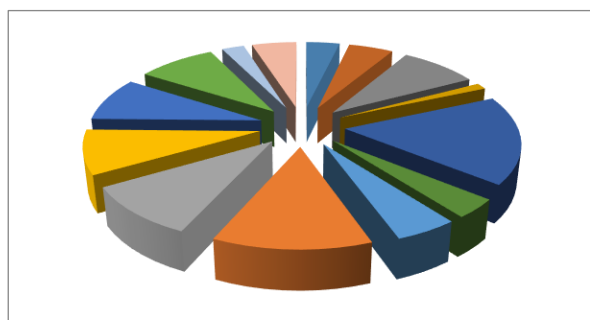
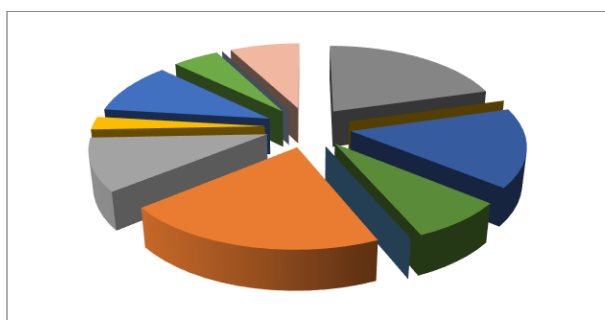
Závěr: Z předložených grafů (obr. 4 – 7) vyplývá postupně narůstající tendence škol v oblasti čerpání dotace. Uvedené zjištění koresponduje s výsledky kvalitativního šetření, kde za vyšším čerpáním dotace ve druhém běhu šetření spatřovali učitelé pozitivní vliv vlastní dobré zkušenosti, kterou učinili s organizací projektu i s pořádáním vzdělávacích exkurzí v předchozím šk. roce. Zvláštní pozornost při studiu grafů si zaslouží především ty kraje, jež dokázaly v některém ze sledovaných běhů vyčerpat dotaci na 100% (Pardubický kraj, kraj Vysočina, příp. kraj Karlovarský). Ve druhém běhu byl zaznamenán aktivní přístup k čerpání dotace také ze strany většiny škol na území hl. města Prahy, díky němuž někteří pražští žáci vyjeli na vzdělávací exkurzi i za hranice metropole vůbec poprvé.

d) Pořádání exkurzí CELKEM i v jednotlivých krajích:

Při rekapitulaci údajů z průběžných zpráv jsme zjistili, že v rámci PO2 bylo ve sledovaném období realizováno během 1. etapy 621 a během 2. etapy 476 exkurzí. Za školní rok 2018/2019 uskutečnily školy celkem 1 097 vzdělávacích exkurzí do spolupracujících paměťových institucí.

Obr. 8 a 9: Graf jednodenních vzdělávacích exkurzí, které byly realizovány školami v jednotlivých krajích v 1. a 2. fázi PO2.

Obr. 10 a 11: Graf dvoudenních vzdělávacích exkurzí, které byly realizovány školami v jednotlivých krajích v 1. a 2. fázi PO2.

Legenda:

■ Hl. Praha	■ Jihočeský	■ Jihomoravský	■ Karlovarský	■ Vysočina
■ Kralovéhradecký	■ Liberecký	■ Moravskoslezský	■ Olomoucký	■ Pardubický
■ Středočeský	■ Ústecký	■ Plzeňský	■ Zlínský	

Srovnání:

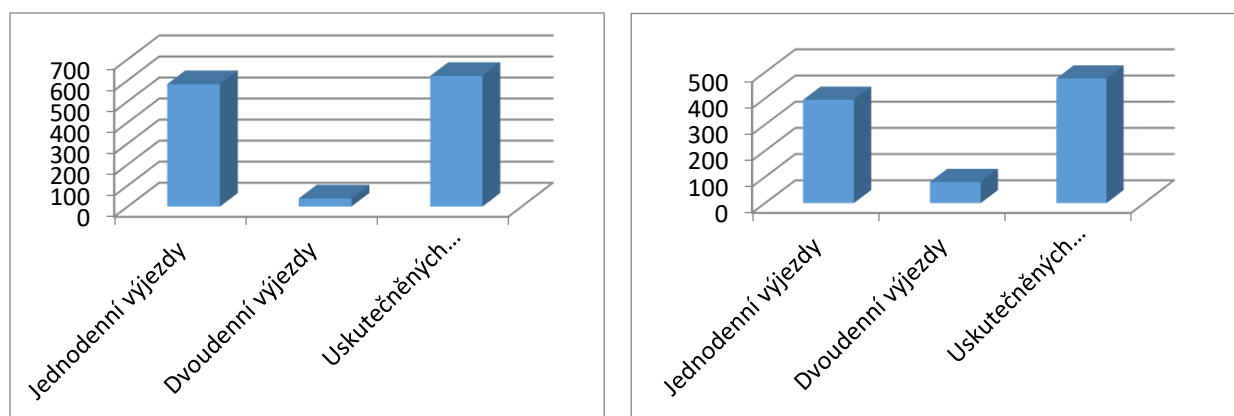
Při rekapitulaci údajů z průběžných zpráv jsme zjistili, že v rámci PO1 bylo ve sledovaném období realizováno během 1. etapy 601 a během 2. etapy 562 exkurzí.

Za školní rok 2017/2018 školy uskutečnily celkem 1 163 vzdělávacích exkurzí do spolupracujících muzeí a památníků.

ZÁVĚR: Z předložených grafů a kvantitativních údajů vyplývá, že školy ve druhém běhu pokusného ověřování uspořádaly o něco méně exkurzí. Nicméně, nižší součet vykázaných exkurzí ve druhém běhu pokusného ověřování nelze hodnotit jako snížení zájmu škol. V této souvislosti je nutné přihlédnout ke zjištěným počtům realizovaných jednodenních a dvoudenních výjezdů a tyto výsledky mezi sebou pak porovnat. Z tohoto pohledu byl druhý běh šetření úspěšnější, což bude blíže vysvětleno v dalším odstavci.

Za záměrem porovnat celkový počet realizovaných exkurzí v jednotlivých bězích lze spatřovat snahu ekonomicky zaměřených odborníků o získání statistických údajů, které však v případě, kdy se v kvalitativní rovině šetření začne zohledňovat poznávací dopad dvoudenních výjezdů na žáka, ztrácí na významu. Prizmatem specialistů na vzdělávání má uspořádání vyššího počtu dvoudenních exkurzí ve druhé fázi druhého běhu jednoznačně vyšší vypovídající hodnotu. Při realizaci tzv. hvězdicovitých výjezdů působilo na žáky více vzdělávacích podnětů najednou a jako účastníci edukačních aktivit získávali poznatky a zkušenosti v širších kontextech.

e) Celkový počet realizací jednodenních a dvoudenních exkurzí:

Obr. 12 a 13: Grafy podávající informaci o počtu uspořádaných exkurzí v 1. a 2. fázi druhého běhu pokusného ověřování.

Při mapování realizační aktivity škol v rámci jednotlivých krajů byl během druhého běhu pokusného ověřování zjištěn nárůst dvoudenních exkurzí, zvláště pak ve 2. pol. 2018/2019 (navýšení o 107%, tj. o více než 2x), který lze odečíst ze sloupcových grafů (obr. 12 a 13).

SROVNÁNÍ A ZÁVĚR: Nezávisle na tomto zjištění z celkové rekapitulace vyplynul závěr, že v obou bězích šetření sehrály dominantní roli jednodenní výjezdy (PO1: 562 + 493, PO2: 582 + 395) oproti realizaci dvoudenních exkurzí (PO1: 39 + 69, PO2: 39 + 81).

f) Průměrná suma vydaná školou na realizaci jedné exkurze a na žáka:

Průměrná suma vyčerpaná na jednu exkurzi v 1. etapě PO2 činila 11 837 Kč, ve 2. etapě PO1 pak 15 902 Kč. Školy potřebovaly na realizaci jedné vzdělávací exkurze ve šk. roce 2018/2019 v průměru 13 869,50 Kč.

Srovnání:

Průměrná suma vyčerpaná na jednu exkurzi v 1. etapě PO1 činila 11 581 Kč, ve 2. etapě PO1 pak 13 426 Kč. Školy potřebovaly na realizaci jedné vzdělávací exkurze ve šk. roce 2017/2018 v průměru 12 503,50 Kč.

ZÁVĚR: Ve sledovaném období potřebovaly školy na realizaci jedné vzdělávací exkurze v průměru 13 186,50 Kč. Důvodem mírného zvýšení nákladů na realizaci exkurzí v rámci pokračování pokusného ověřování je uspořádání většího počtu dvoudenních výjezdů (školy vykázaly vyšší náklady na stravné a na ubytování).

V rámci druhého běhu se z dotace MŠMT v průměru vydalo necelých 208 Kč (207, 86) na jednoho žáka na zážitkové vzdělávání v paměťových institucích.

Srovnání:

V rámci prvního běhu statistický výsledek hovoří o podobném výdaji na žáka, konkrétně o částce 210 Kč.

g) Celkové počty tříd účastnících se vzdělávacích exkurzí:

K pozitivním zprávám patří také zjištění, že během 1. fáze realizace exkurzí v rámci PO2 vyjelo za vzděláváním do paměťových institucí celkem 865 školních tříd. Ve 2. fázi PO2 vyjelo za výukou v těchto institucích celkem 819 školních tříd.

Srovnání:

Během 1. fáze realizace exkurzí v rámci PO1 vyjelo za vzděláváním do paměťových institucí celkem 617 školních tříd. Ve 2. fázi PO1 vyjelo za edukací celkem 877 školních tříd.

ZÁVĚR:

Ve sledovaném období se účastnilo vzdělávacích exkurzí celkem 3178 šk. tříd, z toho 1494 v rámci prvního běhu a 1684 v rámci druhého běhu, což je o 12,7% více ve prospěch pokračování šetření.

h) Celkový počet realizovaných edukačních programů:

S oporou ve výsledcích předloženého výzkumného šetření za šk. rok 2018/ 2019 lze doložit aktivní účast žáků ve výuce realizované v rámci 3 368 (1 638 + 1 730) edukačních programů.

Srovnání:

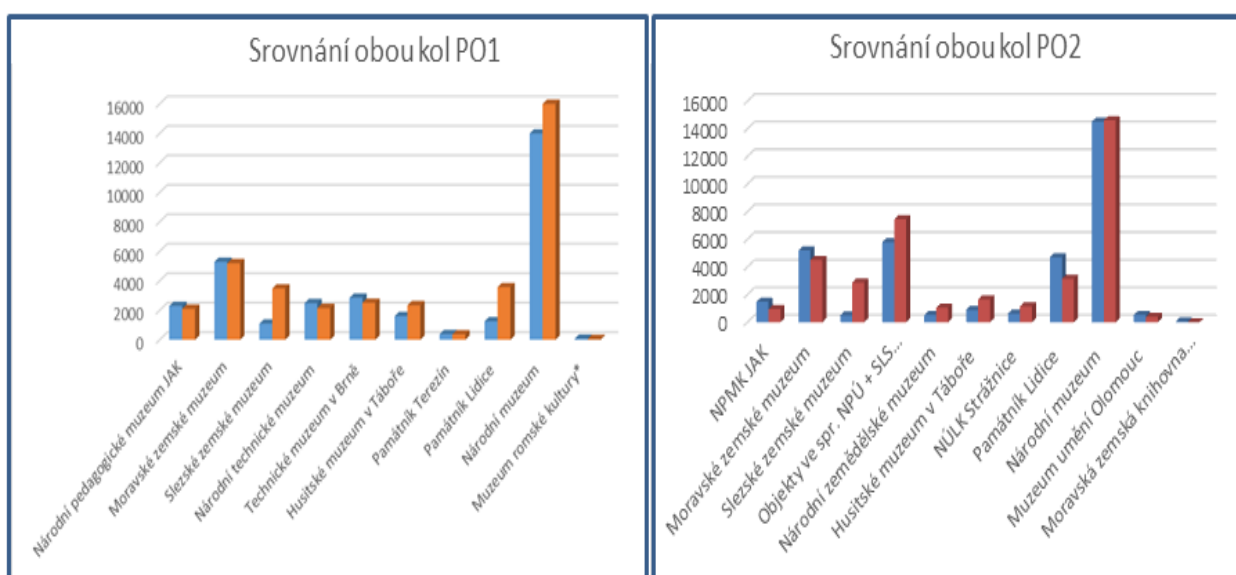
S oporou ve výsledcích předloženého výzkumného šetření za šk. rok 2017/ 2018 lze doložit aktivní účast žáků ve výuce realizované v rámci 2 737 (1 435 + 1 303) edukačních programů.

ZÁVĚR:

Ve sledovaném období školy vykázaly účast na 6 105 edukačních programech. Ve druhém běhu šetření jsme zaznamenali nárůst školami navštívených edukačních programů o 23,05%.

S přihlédnutím k širokému tematickému zaměření edukačních programů, které navštívily školy ve sledovaném období, byla učiteli vykázána účast žáků na 18 vyučovacích lekcích v rámci PO1 a na 20 lekcích v rámci PO2.

Dle našich očekávání zaznamenaly největší účast škol zařazených do pokusného ověřování především objekty spadající do správy velkých muzeí, konkrétně Národního muzea a Moravského zemského muzea. Ve druhém běhu došlo k výraznému navýšení zájmu škol o návštěvy hradů a zámků ve správě Národního památkového ústavu, které ve 2. školním roce šetření nahradily všeobecně oblíbená technicky zaměřená muzea (Národní technické muzeum a Technické muzeum v Brně). Vysokou návštěvnost – převážně ve 2. fázi obou běhů – zaznamenalo Slezské zemské muzeum v Opavě a Památník Lidice (obr. 14).

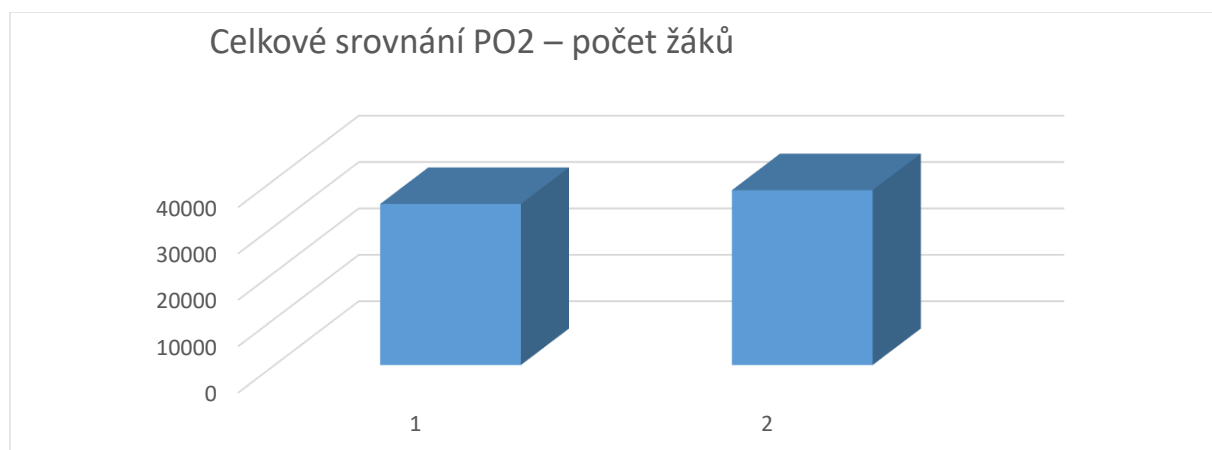
Obr. 14: Graf umožňující porovnání počtu realizovaných exkurzí ze strany paměťových institucí, který poukazuje na zájem škol o jednotlivé instituce a jejich edukační nabídku.

ch) Celkový počet žáků, kteří se účastnili vzdělávání v paměťových institucích:

V 1. fázi PO2 vyjelo celkem 34 735 žáků, ve 2. fázi PO2 došlo k navýšení žáků účastnících se výuky v paměťových institucích na 37 714 (obr. 15).

Ve druhém běhu pokusného ověřování navštívilo paměťové instituce celkem 72 449 žáků základních škol.

Z toho 34 881 žáků se účastnilo zážitkové výuky v rámci specializovaných edukačních programů pro školy.

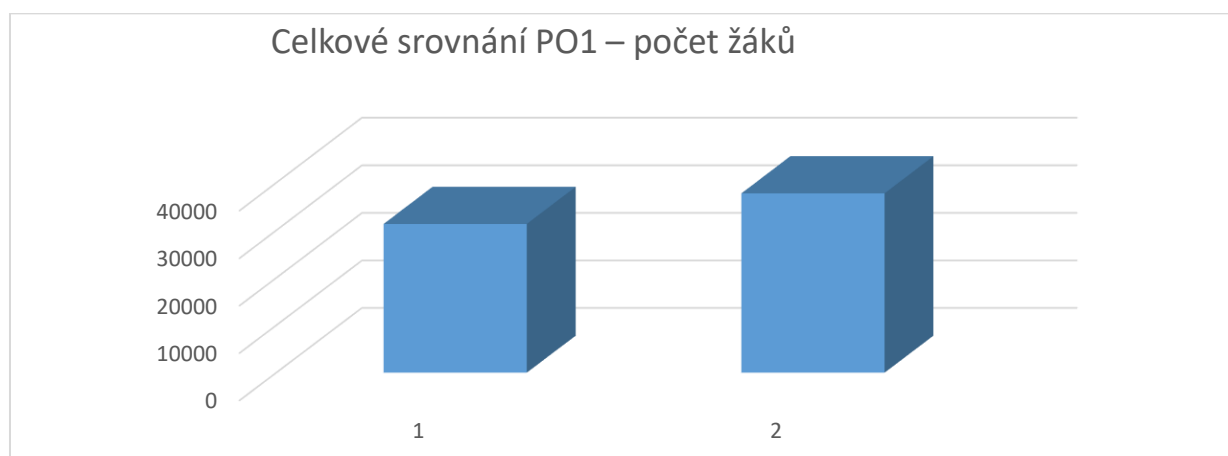
Obr. 15: Graf znázorňující celkový počet žáků účastnících se vzdělávacích exkurzí v rámci druhého běhu šetření.

Srovnání:

Z hodnoticích dotazníků vyplynulo, že na exkurze do muzeí a památníků vyjelo v 1. fázi PO1 celkem 31 343 žáků, ve 2. fázi PO1 celkem 37 772 (viz Obr. 16).

V rámci prvního běhu pokusného ověřování navštívilo muzea a památníky celkem 69 115 žáků základních škol.

Z toho 42 415 žáků se účastnilo zážitkové výuky v rámci specializovaných edukačních programů pro školy.

Obr. 16: Graf znázorňující celkový počet žáků účastnících se vzdělávacích exkurzí v rámci prvního běhu šetření.

ZÁVĚR: Ke zvlášť potěšujícím závěrům patří zjištění, že ve sledovaném období vyjelo na školní vzdělávací exkurze celkem 141 564 žáků ZŠ.

Ve druhém běhu šetření vyjelo za vzděláváním do paměťových institucí o 4,82% více žáků než v prvním běhu.

V této souvislosti jsme také zjistili, že z každé jedné školy zařazené do projektu vyjelo do paměťových institucí v rámci PO2 v průměru 1006 žáků.

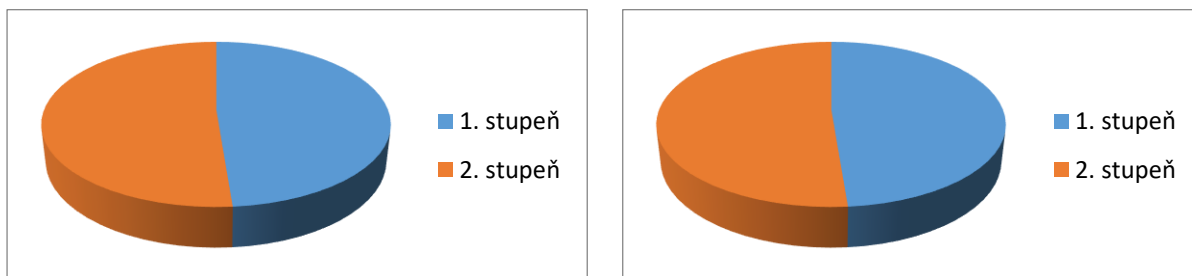
Srovnání: z každé školy zařazené do projektu vyjelo do paměťových institucí v rámci PO1 v průměru 960 žáků.

i) Další statistické výsledky:

Z hloubkového studia cílové skupiny vzešlo další zajímavé zjištění: zaznamenaná účast žáků 1. stupně ZŠ a 2. stupně ZŠ na exkurzích byla takřka shodná.

V rámci PO2 se účastnilo výuky v paměťových institucích celkem 821 tříd 1. stupně a 863 tříd 2. stupně.

Srovnání: v rámci PO1 se účastnilo výuky v paměťových institucích celkem 924 tříd 1. stupně a 972 tříd 2. stupně.

Obr. 17 a 18: Grafy znázorňující počet žáků, kteří se účastnili vzdělávacích exkurzí v rámci obou běhů s přihlédnutím k jejich zařazení na 1. a 2. stupeň ZŠ.

ZÁVĚR: Žáci 1. stupně základních škol se účastnili ve sledovaném období 49% edukačních programů a žáci 2. stupně 51% programů (obr. 17 a 18). U většiny ročníků je vykázána návštěvnost velmi podobná, nejméně programů navštívili žáci 1. a 2. ročníků a nejvíce pak žáci 8. a 7. ročníků ZŠ. V tomto případě je nutno vzít také do úvahy, že uvedené údaje patří spíše do kategorie relativních výsledků. Předložený závěr lze zdůvodnit především tím, že do pokusného ověřování byl zařazen poměrně velký počet základních škol, které mají pouze 1. stupeň.

B) Výsledky druhého běhu šetření – rovina kvalitativních zjištění

Při vytváření nového materiálu, jehož prostřednictvím mělo dojít k vyhlášení pokračování pokusného ověřování, byly díky spolupráci NPMK v roli hlavního koordinátora a partnera šetření na MŠMT nadefinovány následující dva specifické cíle:

- (1) „Zhodnotit vliv rozšířené nabídky vzdělávacích podnětů s ohledem na zvýšený počet paměťových institucí zařazených do pokusného ověřování ve školním roce 2018/2019.“
- (2) „Reflektovat názory účastníků pokusného ověřování opírajících se o podklady předložené k vypracování závěrečné zprávy, v nichž se odrazí didaktická rovina muzejní edukace a její kvalita.“

Tyto cíle byly propsány do vyhlášení v souvislosti s očekáváním zástupců všech stran zainteresovaných na šetření s tím, že zážitková podoba výuky žáků nabízená paměťovými institucemi najde v blízkém časovém horizontu své místo v systému školního vzdělávání.

Kvůli podpoře systémových změn vyplynula ze strany MŠMT potřeba sesbírat co nejvíce výpovědi o praktických zkušenostech učitelů a ředitelů škol s využitím nabídky paměťových institucí při výuce žáků napříč vzdělávacími oblastmi. Níže uvádíme nejdůležitější zjištění vzešlá z obsahů hodnotících dotazníků a průběžných zpráv:

- V rámci šetření se zjistilo, že důležitou roli při rozhodování o přípravách a realizaci té či oné exkurze z pohledu učitelů zdaleka nehrají jen finance.
- Většina učitelů pozitivně hodnotí současnou edukační nabídku paměťových institucí a také kvituje věkovou i znalostní přiměřenost edukačních programů, včetně dnes již zcela běžného propojení jejich obsahu se školním kurikulem.
- Při hodnocení muzejní edukace a jejich specifik považují učitelé za zcela jedinečný zážitek především zvláštní příležitost pro žáky, kdy mohou **OBJEVOVAT, PÁTRAT, ŘEŠIT PROBLÉMOVÉ ÚLOHY, „OSAHAT SI“ EXPONÁTY A ZAŽÍVAT HISTORII „NA VLASTNÍ KŮŽI“**.
- Učitelé jsou si rovněž vědomi silného motivačního potenciálu zážitkové výuky realizované v prostředí paměťových institucí.
- Učitelé se staví za návrh na cílené využívání edukačních programů pro školy napříč vzdělávacími oblastmi a vyzývají MŠMT k zapracování účasti škol na výuce v paměťových institucích do RVP ZV, včetně navýšení normativu na žáka.

2. 3. Výběr důležitých zjištění vzešlých z pozorování výuky, ze záznamů reflektivních rozhovorů uskutečněných v rámci neformálních hospitací a z evaluačních dotazníků

V rámci 2. etapy druhého běhu pokusného ověřování (od 28. února 2019 do 27. června 2019) proběhlo celkem devět neformálních hospitací výuky:

27. června 2019 - O pokladu, který lze jen stěží docenit...

11. června 2019 - Hledá se ten, kdo má v ruce zlatý klíč od nebeské brány...

30. května 2019 - Co si myslíte... Upřednostňoval mírová řešení konfliktů?

9. dubna 2019 - Housle, basa, klarinet, objedeme celý svět... a pak zpátky domů!

3. dubna 2019 - HEJ, Československo!

26. března 2019 - Děti, chcete se pustit do bubnování, zařikávání, vyvolávání deště a šamanského křepčení?

7. března 2019 - Co Vás napadne, když se řekne „voda“

28. února 2019 - Když jsme se o tom ve škole učili, tak jsem to neviděl ve 3D...

Hospitační zprávy pořízené koordinátorkou, která se při jejich vytváření opírala nejen o záznamy pozorování vzdělávacího procesu a o data sebraná z audiozáznamů výuky i reflektivních rozhovorů vedených s edukátory, učiteli i žáky, ale také o obsah evaluačních dotazníků, se staly významným zdrojem informací pro všechny zájemce o edukaci v kultuře. Zápisy byly postupně zveřejňovány na webových stránkách NPMK. Dostupné z: <https://www.npmk.cz/pro-skoly/pokusne-overovani/neformalni-hospitace-prubezne-zpravy>

Výstupem s klíčovým významem při hodnocení kvality výuky z hlediska didaktického je zjištění koordinátorky pokusného ověřování, že většina hospitovaných učebních situací byla na podnětné úrovni vzdělávání. Uvedené zjištění zároveň koresponduje se závěry učitelů a ředitelů škol zaznamenaných v rámci reflektivních rozhovorů:

- **Učitelé hodnotí úroveň edukace ve spolupracujících paměťových institucích „na výbornou“ či „chvalitebně“ - podle většiny z nich (60%) lze hovořit o realizaci rozvíjejících výukových situací, zbytek učitelů je považuje minimálně za podnětné.**
- **Při porovnání úrovně vzdělávání žáků ve škole nebo při muzejní edukaci, vstupují do hry tyto faktory: předpokládaná pozitiva „aplikace zážitkových prvků“, výjimečná možnost využití specifického vzdělávacího potenciálu v kontextech, učení prostřednictvím atraktivních výukových metod (např. formou didaktické hry), neformální prostředí, které je z pohledu žáka neobvyklé (a mnohdy i přitažlivé),**

prostor pro diskusi a vyjádření vlastního názoru žáků, zisk zajímavých dovedností a zkušeností. To vše hovoří o výhodách muzejní edukace.

- Z pohledu 86% dotazovaných respondentů z řad učitelů má využívání edukace v kultuře pro vzdělávání dnešní mladé generace velkou budoucnost.
- Vedle očekávaného zisku poznatků a zkušeností žáků je z pohledu učitelů užitečné využívat ve prospěch školního vzdělávání také morálně-volního obsahu edukace.
- Na edukaci lze nahlížet jako na výchovu žáků ke kulturnímu dědictví, stejně jako na podporu snahy jedince zajímat se do hloubky o vybraná vzdělávací témata, tak být i motivován k poznávání v širokých souvislostech a k celoživotnímu učení.

Z obsahů evaluačních dotazníků, které v rámci hospitačního procesu dobrovolně vyplnilo celkem 42 pedagogických pracovníků základních škol, vybíráme několik dalších zjištění podávajících důkazy o naplňování specifických cílů druhého běhu pokusného ověřování:

- Převaha respondentů šetření (takřka 82%) oceňuje snahu edukátorů posílit žáky v kompetenčních oblastech.
- Cílenému rozvoji tzv. soft skills u žáků – kterými se rozumí tvorba vlastního názoru, schopnost rozhodovat se, řešení nestandardních úkolů a komunikace – se kromě alternativně zaměřených škol dnes věnují hlavně paměťové instituce.
- Učitelé si sami dobře uvědomují, že jsou pod trvalým tlakem, aby předali žákům veškeré učivo dle závazných tematických plánů, a proto o to více kvitují vznik edukačních aktivit, které mají dopad na rozvoj klíčových kompetencí žáků.
- Učitelé tvrdí, že vzhledem k rozšířeným tradičním názorům žáků, aby se učili jen to, co budou v životě potřebovat, a že k učení slouží škola, pak většina z nich nahlíží na edukaci v paměťových institucích jako na návštěvu, kdy půjde spíš o zábavu než o učení.
- Učitelé zapojení do šetření si v praxi opakovaně ověřili, že když se před žáky postaví edukátor, který po přivítání začíná ověřovat jejich vstupní znalost, třída se vrací do učící role a vše dále probíhá jako při výuce ve škole. Není třeba se obávat závažných kázeňských problémů.
- Učitelé i žáci ve většině případů (91%) pozitivně hodnotí partnerský přístup edukátorů působících v paměťových institucích. V této souvislosti učitelé připomínají, že profesionální úroveň facilitace žáků je základem kvalitní výuky.

- Na otázku „co žákům při výuce v paměťových institucích chybí“ odpovídají někteří učitelé, že by si přáli především větší nabídku interakce při získávání informací. Více než polovina respondentů z řad učitelů a žáků (61%) volá po častějším využití IT techniky a technologií v rámci plnění „badatelských úloh“.
- Žáci si pak nejvíce přejí „věci prozkoumávat“ a „prakticky si je vyzkoušet“.

2. 4. Výběr zjištění vzešlých ze souhrnné zprávy – výsledky dalších hospitací, které se opírají o výstupy didaktické analýzy výuky, včetně metodických doporučení

Vedle výše uvedených zjištění vzešlých z hospitací výuky, které uskutečnila koordinátorka pokusného ověřování Mgr. Kateřina Tomešková, Ph.D., proběhlo ve druhém běhu šetření ještě dalších devět hospitačních návštěv vybraných paměťových institucí s cílem zmapovat současnou kvalitu edukace v kultuře. Odborné spolupráce na provádění hospitační činnosti se v období 12. října 2018 až 5. prosince 2018 věnovala Mgr. Silvie Čermáková, která je autorkou Souhrnné hospitační zprávy. Jde o interní dokument, který je uložen v archivu NPMK, z jehož obsahu vybíráme pro potřebu Závěrečné zprávy z pokračování šetření pouze klíčová zjištění.

Vzhledem k tomu, že jde o zprávu psanou s důrazem na pozorování vzdělávání žáků v prostředí paměťových institucí a jeho didaktické zhodnocení, lze kromě popisu edukačních programů najít v jejím obsahu kapitoly věnované provázanosti edukace s RVP, průřezovým tématům, příp. klíčovými kompetencím. Zvláštní pozornost učitelů si rovněž zaslouží kapitola mapující edukační cíle a konceptové diagramy výuky.

Výzkumný vzorek tvořilo 231 žáků z celkem devíti základních škol.

Hospitováno bylo sedm edukačních programů realizovaných pro školy, které byly zařazené do projektu (ZŠ Soběslav, ZŠ Bezručova Bohumín, ZŠ Humpolec, ZŠ Choceň, ZŠ Pečky, ZŠ Antonínská Brno a ZŠ Plzeň) a dva programy realizované pro školy do projektu nezařazené, které byly ve sledovaném období zároveň nabízeny školám podpořeným v rámci pokusného (ZŠ Korunovační Praha a ZŠ Vítkov Praha).

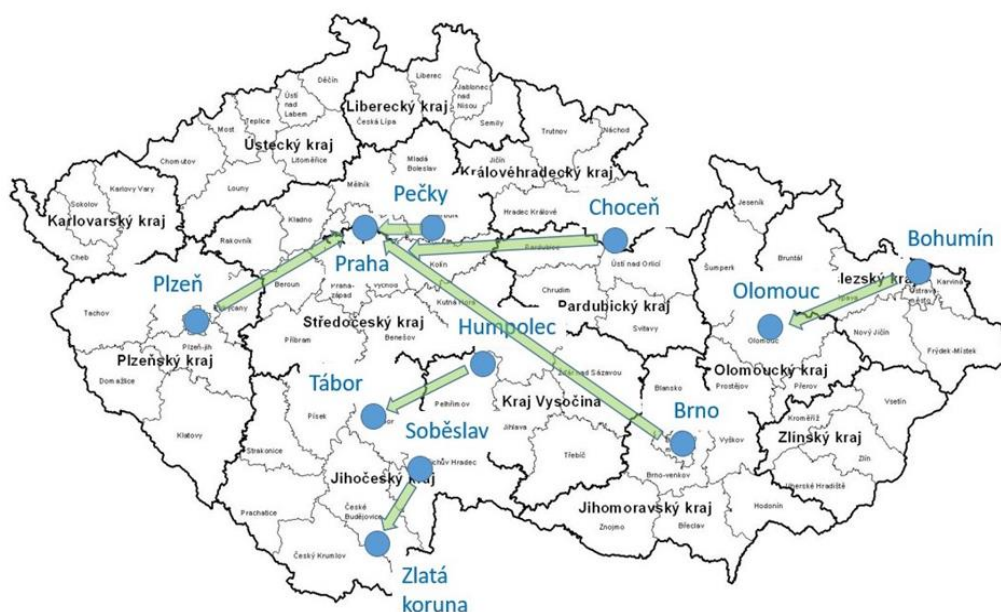
Hospitovaná výuka probíhala v těchto institucích: Klášter Zlatá koruna (Národní památkový ústav), Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského (MŠMT) a Arcidiecézní muzeum Olomouc, Husitské muzeum v Táboře, Nová budova Národního muzea v Praze, Národní památník Vítkov a Náprstkovo muzeum afrických, asijských a amerických kultur (sedm institucí, jejichž zřizovatelem je MK).

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
	Zlatokorunský orbis pictus	Z babiččiny a mamínčiny aktovky	Petrův ... a jiné	Boží bojovníci	Za zvířaty kolem světa	Český lev se probouzí	Příběh památníku	Putování Severní Amerikou	Ve škole české královny Marie Terezie
Věková skupina	2. ročník ZŠ	2. ročník ZŠ	1. ročník 5. ročník	8. ročník	4. ročník	5. ročník	8. ročník	7. ročník	6. ročník
Počet dětí	49	25	30	21	24	10	23	23	26
Počet lektorů	5	3	1	2	1	1	1	1	1
Délka programu	180 min	90 min	60 min	90 min 90 min	90 min	90min	120min	90min	90min
Pracovní listy ANO/NE	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	NE	ANO
Dílky ANO/NE	ANO	ANO	NE	NE	NE	NE	NE	ANO	NE
Jiné edukační aktivity	ANO	NE	ANO	ANO	NE	NE	ANO	NE	ANO
Místo školy	Soběslav	Praha	Bohumín	Humpolec	Choceň	Praha	Pečky (okr. Kolín)	Brno	Plzeň
Místo konání	Zlatá Koruna	Praha	Olomouc	Tábor	Praha	Praha	Praha	Praha	Praha

Obr. 19 : Tabulka nabízí možnost srovnání hospitovaných edukačních programů z různých hledisek (pozornost si zaslouží např. programy, které směřují k aktivizaci žáka)

Kromě podání svědectví o aktuálním vývoji muzejní edukaci a její kvalitě bylo cílem hospitací zmapovat šíři vzdělávacích možností u nabízených programů a přitom se zaměřit na zařazování aktivizačních metod do zážitkové výuky (viz obr. 19). Vzorek hospitovaných programů byl vybrán tak, aby zmapoval co nejširší možnosti nabízených programů a reflektoval tak v co nejširší možné míře přínosy zařazení vzdělávacího programu v kulturní instituci do základního školního vzdělávání. Edukační programy byly vybrány také s přihlédnutím k nabídce kulturních institucí napříč Českou republikou a zároveň aby výpovědní hodnota závěrečné hospitační zprávy – posuzující současný stav edukace v české kultuře – byla co nejobektivnější.

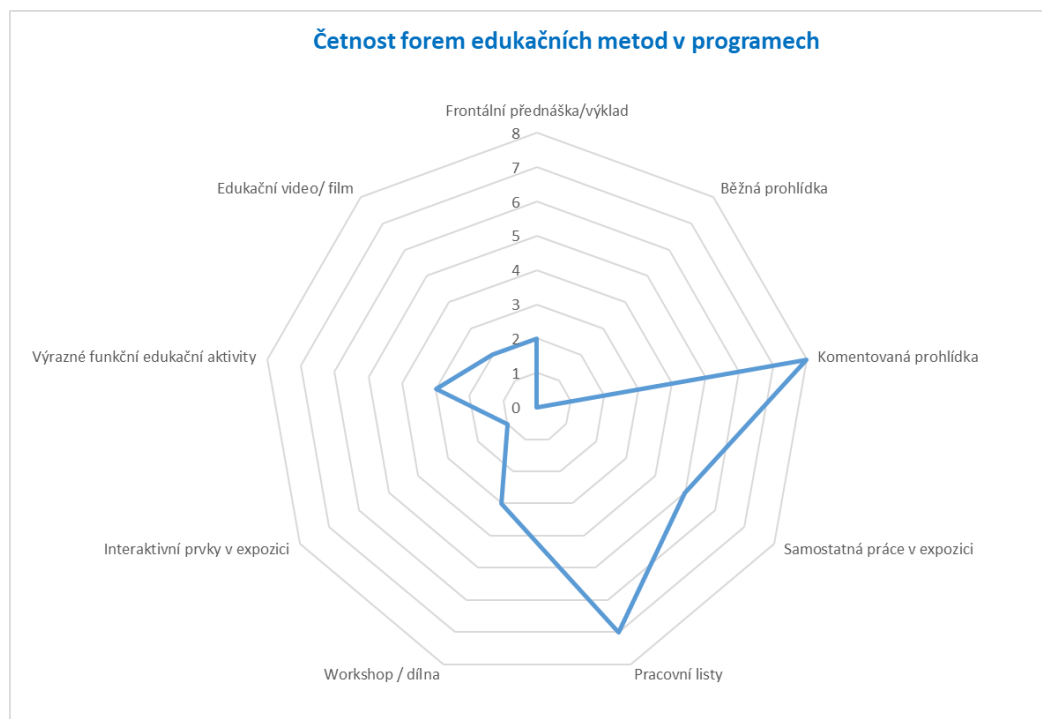
Z těchto důvodů byly vybrány školní skupiny a instituce napříč celým územím ČR (instituce velké i regionální, školy z velkých měst i z malých obcí). Díky tomu byly vytvořeny podmínky pro naplnění dalšího specifického výzkumného cíle: spočítat průměrnou dojezdovou vzdálenost, které jsou školy ochotné překonat při realizaci vzdělávacích exkurzí. V daném případě se zjistilo, šlo o vzdálenost 82,3 km. Průměrná dojezdová vzdálenost pouze u škol, které neabsolvovaly program ve svém městě a musely využít dopravu, činila 105,8 km. Nejdelší dojezdová vzdálenost škol zjištěná v rámci hospitací činila 205 km (viz obr. 20).

Obr. 20: Mapa přesunů školních skupin v rámci hospitované výuky v paměťových institucích.

Jádro jednotlivých hospitačních zpráv tvoří strukturovaný záznam průběhu edukačního programu, který umožnil koordinátorům pokusného ověřování zjistit, jaké vzdělávací metody a formy používají edukátoři v kultuře při výuce žáků nejčastěji. **Zjistilo se, že kromě prohlídky expozice byly do edukace v různé míře aplikovány následující způsoby předávání vzdělávacího obsahu: frontální přednáška, komentovaná prohlídka, samostatná práce v expozicích, využití interaktivních prvků umístěných v expozičních prostorách a pracovních listů.** Odborníci z oblasti muzejní pedagogiky hovoří o tom, že jen díky vhodné a vyvážené kombinace forem lze sestavit plnohodnotný vzdělávací program. **Hospitace přinesly také reálné důkazy o tom, že se v současnosti ve výuce bohatě využívá také aktivizačních a inovativních metod výuky, které jsou standardní složkou kvalitního programu.** Stejně jako při výuce ve škole bylo důležité, jak hluboce byl edukátor seznámen se všemi cíli programu, jak je uměl tvořivě zapracovat do učení a jak jich dokázal dosahovat.

Hospitační zpráva je také zdrojem cenných informací o tom, jaké aktivity se nejčastěji objevily v edukačních programech, **Zaznamenány byly především haptické aktivity, využití postupů dramatické výchovy** (v programech Příběh památníku, Petrův ... a jiné), **neverbální komunikační aktivity** (v programu Zlatokorunský Orbis pictus), **rukodělné workshopy** (v programu Putování Severní Amerikou), **tematické dílny** (v programech Z babiččiny a mamínčiny aktovky, Zlatokorunský Orbis Pictus) a **využití interaktivních prvků v expozicích** (v programu Boží bojovníci). Zjištění podává důkaz o aktivizačních snahách.

Obr. 21: Graf poukazuje na zastoupení a četnost využitých forem edukace v programech (časté využití: komentovaná prohlídka, pracovní listy a samostatná práce žáků v expozicích)

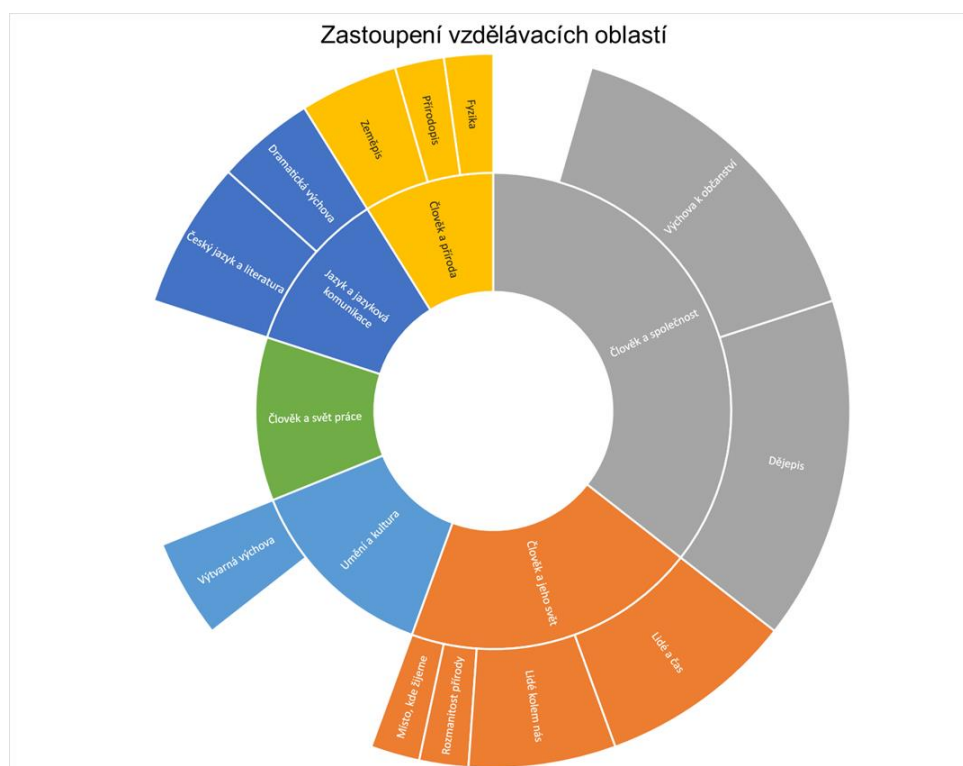
V oblasti aktivizace žáka platí následující metodické doporučení:

Pokud těžiště programu spočívá na verbálních formách předávání edukačního obsahu, program ztrácí na atraktivitě i efektivnosti. Do výuky v paměťových institucích je vhodné aplikovat především aktivizační a pohybové metod, které představují plnohodnotný edukační nástroj a zasahují široké spektrum možností vnímání a přijímání nových poznatků a zefektivňují následné ukládání informací. Pro upevnění vybraných informací se nabízí využít pracovní listy, což ale přitom není podmínkou pro vytvoření kvalitního edukačního programu. V takovém případě je ale důležité dobře zvolit jejich obsah i formu, a to s ohledem na věkovou a znalostní přiměřenost cílové skupiny.

Podpora školního kurikula ve sledované výuce:

Pokud je program koncipován a prezentován jako funkční podpora školního vzdělávání, doporučuje se formulovat obsah a cíle programu v souladu s RVP ZV. **Všechny sledované programy byly určeny žákům běžných, tedy nespecializovaných základních škol, a v rámci hospitací byla u všech zaznamenána návaznost jejich obsahu na školní kurikulum. Navštívené programy v rámci hospitací měly výrazně humanitní charakter,**

odkazovaly ke společenským vědám, umění a historii. Výuka probíhala především se zaměřením na podporu dvou školních vzdělávacích oblastí – „Člověk a společnost“ a „Člověk a jeho svět“. Na posílení vzdělávací oblasti „Člověk a příroda“ se edukátoři zaměřovali jen minimálně, zcela vůbec se pak nevěnovaly podpoře témat řešených v rámci vzdělávacích oblastí exaktních a aplikovaných jako např. „Matematika a její aplikace“, „Informační a komunikační technologie“ nebo „Chemie“. Zcela absentoval profesní zájem o předávání poznatků z oblasti hudební výchovy, výchovy ke zdraví a tělesné výchovy (obr. 22).

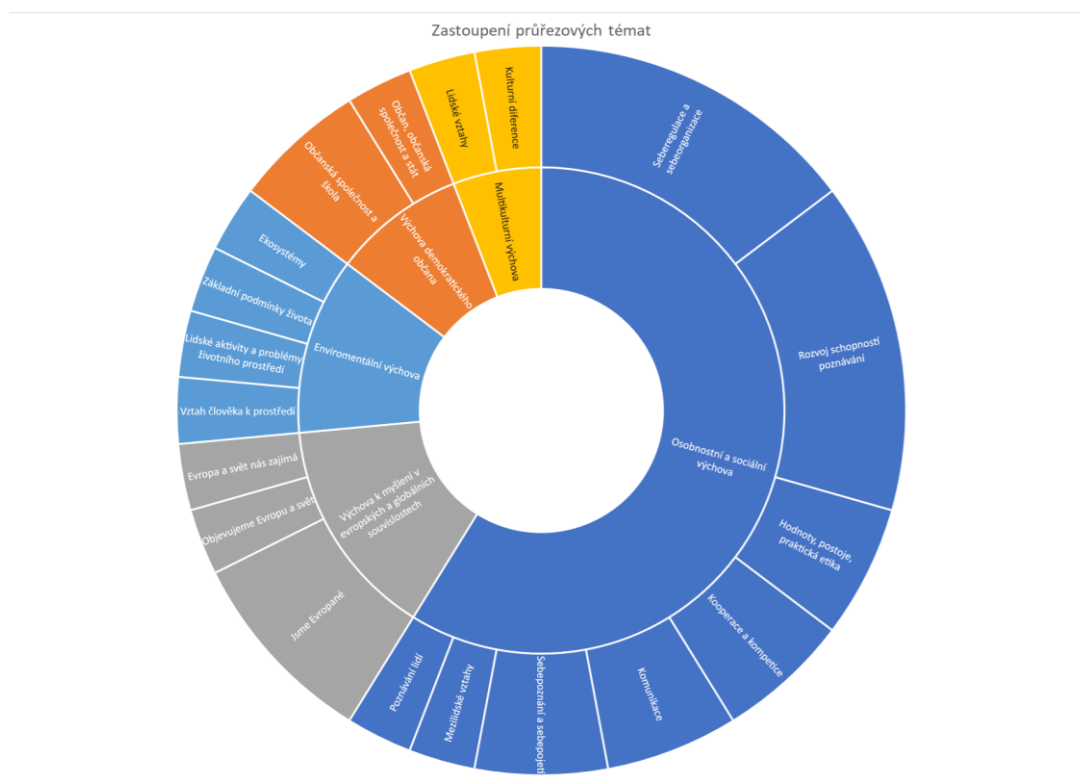

Obr. 22: Graf poukazuje na nejčastěji podporované vzdělávací oblasti v rámci edukace.

Podpora výuky průřezových témat:

Nehledě na to, že definice průřezových témat se aktuálně mění a důraz na jejich výuku ve školách se spíše snižuje, jedná se o oblasti rozvoje osobnosti a výchovy, jež je z mnoha ohledů neopominutelná. Proto je vhodné tato témata vnímat jako trvalou součást vzdělávacího obsahu předávaného mladé generaci v prostředí paměťových institucí. Z výzkumu vyplynulo zjištění, že sledované programy nabízely příležitosti k využití edukačního potenciálu zejména pro průřezová témata z oblasti „Osobnostní a sociální výchovy“, nejčastěji v podtématu „Seberegulace a sebeorganizace“ a „Rozvoj schopnosti poznávání“. Podporu při realizaci edukačního procesu

zaznamenala i témata jako „Řešení problémů a rozhodovací dovednosti“ a „Kreativita“. Nejméně zastoupenou oblastí byla „Multikulturní výchova“ s tématy „Kulturní difference“ a „Lidské vztahy“. Zcela absentovala témata jako „Principy demokracie“ a „Formy participace v politickém životě“ z oblasti „Výchova demokratického občana“ (obr. 23).

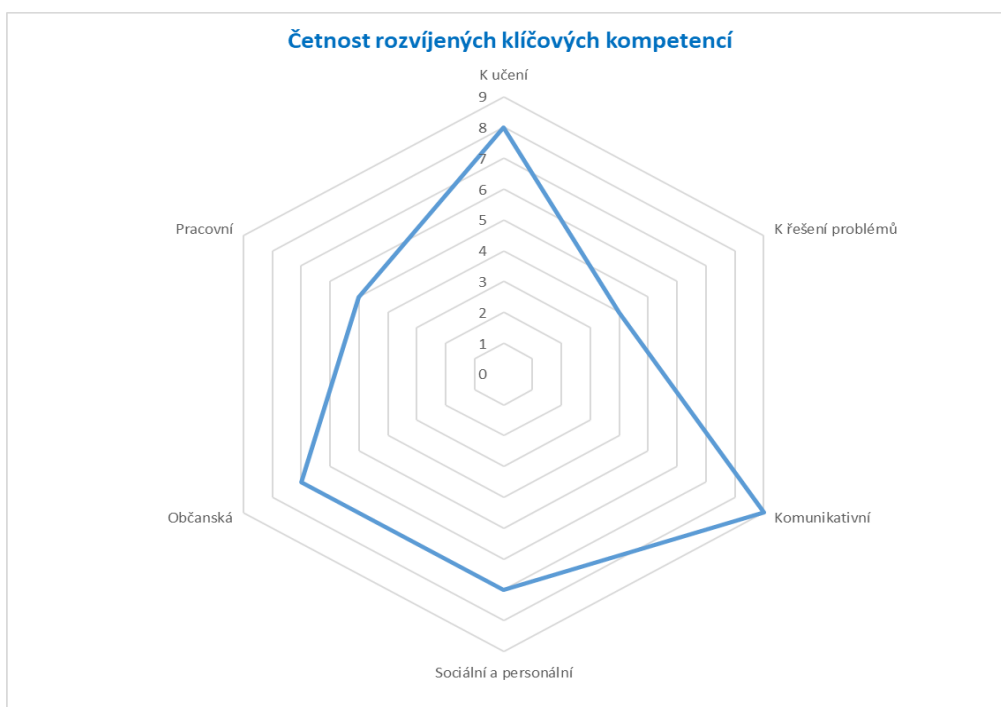
Obr. 23: Graf poukazuje na zastoupení průřezových témat ve sledované výuce (převládá nasměrování edukace na podporu tématu Osobnostní a sociální výchova)

Podpora klíčových kompetencí žáků ve sledované výuce:

Z výzkumu vyplynulo zjištění, že nejčastěji byla v rámci sledované výuky zastoupena podpora klíčových kompetencí žáků v oblasti Komunikativní kompetence a Kompetence k učení. Analýzy hospitačních materiálů poukazují také na poměrně bohaté rozvíjení klíčových kompetencí žáků v oblasti Sociální a personální a také na poli Občanské kompetence (obr. 24). V této souvislosti se potvrdil i jeden z cílů druhého běhu pokusného ověřování, že v edukačně podnětném prostředí paměťových institucí probíhá během výuky celá řada aktivit a činnosti, které byly záměrně zařazeny do výuky kvůli utváření klíčových kompetencí žáků.

Z didaktického hlediska má rozvoj kompetencí probíhat při výuce průběžně ne až ve chvíli, kdy mají žáci veškeré potřebné znalosti. Výuka probíhající v nejedné paměťové instituci umožnila

žákům posilovat „univerzální způsobilosti“ jako např. umění se učit, umění dorozumívat se, spolupracovat, společně řešit problémy, soustředit se na činnost atd.

Obr. 24: Graf znázorňuje výskyt výuky nasměřované na rozvoj klíčových kompetencí žáků

Vytyčené cíle výuky a jejich naplňování v hospitovaných edukačních programech:

Cíle programu by měly být obsaženy v anotacích vzdělávacích programů, aby usnadnily orientaci pedagogů v jejich výběru. **U každého programu, kde proběhla hospitace výuky, byly řádně zformulovány cíle, které vykreslují jeho edukační potenciál vzhledem ke konkrétním vzdělávacím a kompetenčním výstupům.** Autorka Souhrnné hospitační zprávy zařadila cíle do přehledných tabulek, kde jejich pozice není hierarchická a také neodráží míru jejich naplňování v rámci programu. Cíle v nich nejsou řazeny ani podle významnosti nebo dominance v programu. **Jde o prosté zmapování všech cílů – ve zprávě jsou uvedeny cíle v různých rovinách: znalostní, dovednostní a cíle směřující k rozvíjení klíčových kompetencí.** Autorka Souhrnné zprávy při té příležitosti vyzývá edukátory k tomu, aby při stanovování cílů pamatovali na jejich přiměřenost a dosažitelnost. V této souvislosti Čermáková rovněž uvádí, že v několika případech hospitací výuky bylo takřka nemožné zkontrolovat, zda bylo cílů dosaženo na té či oné úrovni právě díky jejich nesprávnému i nejasnému vymezení.

Pro každý hospitovaný program byl také vytvořen jednoduchý trojrozměrný konceptový diagram. Jde o schematické modely obsahu výuky, které slouží k vytvoření názornější představy

o tom, jak probíhala výuka ve sledovaném programu, které kontexty obsahovala a jaký postup byl zvolen k rozvíjení základních klíčových kompetencí a k dosažení stanovených vzdělávacích cílů (záznamy o naplňování cílů a modely obsahu výuky lze dohledat v archivu NPMK).

Doplňkovým nástrojem pro získání zpětné vazby žáků a učitelů byl i další typ dotazníků. Použity byly dvě varianty dotazníků – pro žáky a pro učitele. Oproti evaluačnímu výzkumu, který prováděla Tomešková, tyto dotazníky Čermáková nerozdávala účastníkům výuky k vyplnění, ale sloužily pouze jako základní kostra pro strukturované rozhovory. Otázky byly zformulované jako otevřené a výkladové, což komplikuje následnou kvantifikaci získaných dat. Odpovědi na otázky v dotaznících sloužily pouze k dokreslení obrazu výsledků hospitací a zároveň plnily funkci autentické zpětné vazby ze strany učitelů a žáků. Metoda zpracování dotazníků: zápis z ústního sdělení náhodě vybrané skupiny dětí a dle jejich učitele.

Z rozhovorů se žáky vyplynula následující zjištění:

Žáci se zpravidla těšili na další aktivity spojené s realizací exkurze: na jízdu autobusem, na návštěvu ZOO, s jejichž využitím učinili v minulosti dobrou zkušenost. Oproti tomu od návštěvy té či oné pamět'ové instituce valná většina žáků vůbec nevěděla, co má očekávat. Takřka nikdo z dotazovaných žáků si neuměl představit, čeho se bude týkat edukační program, kterého se budou účastnit. Žáci povětšinou neměli žádná očekávání (jen výjimečně: „myslela jsem, že v klášteře budeme stát jako sochy v zahradě“ – klášter Zlatá Koruna; „myslela jsem, že to bude třeba o Ježíškovi“ – Arcidiecézní muzeum Olomouc; „myslel jsem si, že tu budou staré věci a zvířata a že si to všechno budeme muset pamatovat“ – Národní muzeum – Archa Noemova).

Za zvlášť zajímavé označovali žáci interaktivní činnosti a úkoly: „mohli jsme si to opravdu zkusit, že je drátěná košile tak těžká“, „že tak dlouho nabíjeli ty zbraně...“ (Husitské muzeum v Táboře). Práce s texty a písemné odpovídání na otázky pro žáky ZŠ je bavilo nejméně. Mezi pozitivní výsledky patří také zjištění, že mnozí žáci byli schopni podat odpovídající zpětnou vazbu v oblasti naplnění výukových cílů programu, (například „poznám svatého Petra na obraze podle klíčů“). Oproti tomu, několik žáků negativně reagovalo na příliš dlouhý výklad s velkým objemem informací: „chtěli bychom si tu výstavu obejít znovu bez toho povídání“. Některým žákům nevyhovoval způsob rozdělování úkolů nebo řízené rozdělení do skupin: „chci být v týmu s kámoškami“ apod.

Z rozhovorů s učiteli vyplynula následující zjištění:

Co se týče předávání vzdělávacího obsahu – učitelé hodnotili získané informace pro žáky jako nové a přínosné. Za nejúspěšnější označovali ty programy, které dosahovaly komplexního

zpracování tématu: Zlatokorunský orbis pictus (Klášter Zlatá Koruna), Petrův ... a jiné (Arcidiecézní muzeum v Olomouci, MUO), Boží bojovníci (Husitské muzeum v Táboře), Příběh památníku (Národní památník na Vítkově v Praze, NM). V těchto případech učitelé oceňovali rovněž širokou návaznost na probíranou látku ve škole. Kladně hodnotili také vytvoření příležitostí, kdy si žáci mohli sami ověřit informace získávané z výuky (výkladu) na konkrétních předmětech (Nová budova NM – Archa Noemova). Za zvlášť přínosné pro své žáky považovali učitelé spojení nových poznatků se zážitky. Pozitivně hodnotili i stále častější využívání moderních forem a metod zaměřených na aktivitu žáka. (Náprstkovo muzeum asijských, amerických a afrických kultur, NM). Do těchto institucí se s dalšími žáky vraceli především ti učitelé, kteří zde v minulosti (v rámci pokusného ověřování) učinili dobrou zkušenost s jinou skupinou.

Na straně druhé by učitelé přivítali co největší míru využití výstavních a expozičních prostor v rámci programů. Pokud jde o jejich zkušenost s předáváním většího množství informací, s frontálním výkladem nebo klasickou prohlídkou – pak by v těchto případech raději volili možnost záznamu prostřednictvím práce s pracovními listy. Většina učitelů stále vidí značné rezervy paměťových institucí v zařazování aktivizačních a inovativních prvků do výuky – „je to zajímavé, ale mnohdy učení chybí hravost“. Navíc jde o to využívat rozmanité aktivizační prvky cíleně a vyváženě rozložené do celého programu. Klíčový je zážitek! Dále je vhodné využívat dobře zpracovanou metodiku a práci s autenticitou prostoru paměťových a kulturních institucí k navození wow-efektu a flow efektu. Nabízí se využívat principů předmětového učení a co nej kvalitněji přistupovat k transformaci vzdělávacího obsahu. Dílny a workshopy jsou vítány ze strany žáků i učitelů – zařazovat je do programů účelně a v co nejvyšší míře manuální a praktické činnosti. Dobrý program zaujme i tehdy, když se jeho obsah míjí s osobními preferencemi: „Tebe baví historie? Ani ne, ale tohle je super.“

Další doporučení pro přípravu a realizaci vzdělávacích exkurzí pro žáky:

Nespojovat výjezd za programem s dalšími náročnými aktivitami, např. prohlídkou města a jeho pamětihodností. Po celodenním programu a dlouhé jízdě jsou žáci unavení, nemohou se soustředit na plnohodnotnou práci. Pokud se jedná o program náročný (dlouhý výklad, množství verbálně sdělovaných informací bez aktivit), nesituovat jej do odpoledních hodin a přesunout jej na další den. Na základě vlastních zkušeností učiněných v průběhu obou běhů šetření se většina učitelů přiklání k pořádání dvoudenních vzdělávacích exkurzí.

Jednoznačně nejsilnější motivací pro učitele, aby organizovali výjezdy za vzdělávacími programy, byla skutečnost, že vstupné do paměťových institucí, účast žáků na edukačních programech a doprava do místa exkurze a nazpátek byla hrazena v plné výši.

Pro ověření dlouhodobého efektu a přínosu zařazení škol do projektu pokusného ověřování doporučit zpětnou vazbu až po uplynutí delšího časového úseku. Průkazné by v tom směru bylo, zda vyhledávají a využívají jiné další programy mimo projekt pokusného ověřování, například ve svém městě a regionu. Znamenalo by to potvrzení domněnky, že skutečně vyhodnotili vzdělávací programy v kulturních institucích jako přínos pro vzdělávací plán a realizují je dál i za běžných standardních podmínek.

Zjištění vypovídající o současném stavu připravenosti paměťových institucí:

V oblasti připravenosti paměťových institucí na případnou systémovou podporu vzdělávacích exkurzí pro žáky ZŠ a nižších stupňů víceletých gymnázií byla učiteli velmi negativně vnímána nedostatečnost nebo úplná absence odpočinkových zón v institucích. Ojedinele zazněly připomínky na kvalitu a úspěšnost programu, kterou vždy výrazně ovlivnila osobnost, profesionalita a intencionalita facilitátora. Z toho plyne, že ve hře i nadále zůstávají problémy institucí spojené se zajišťováním kvalifikovaných edukátorů a lektorů, včetně záruky vysoké kvality lektorských výkonů (dlouhé a obsažné výklady bez aktivizačních a inovativních prvků). V rámci rozhovorů byl také zaznamenán požadavek učitelů na zintenzivnění práce facilitátorů s autenticitou (konkrétně při komentovaných prohlídkách nedochází automaticky k didaktické transformaci – doporučení na lepší využití potenciálu předmětového učení).

Někteří učitelé si ve svých komentářích také všimaly nedostatečných podmínek pro edukaci – upozorňovali na to, že rozvržení vnitřních prostor většiny paměťových institucí není vždy ideální pro možné využití expozic k výuce žakovských skupin. Kvalita edukačního programu klesala (nejen z pohledu učitelů) také tehdy, když jeden lektor prováděl programem početnou skupinu žáků a v expozici byly zároveň přítomny další skupiny, což působilo rušivě na všechny návštěvníky. Přes uvedené výhrady většina učitelů v rámci svých komentářů k připravenosti paměťových institucí na blížící se změny kvitovala snahu institucí o vytvoření funkčního edukačního prostředí – kladně se vyjadřovala k tomu, že mají k dispozici speciální prostory pro edukaci a kombinují jejich využití s expozičními, nebo bývá celý program realizován přímo v expozici.

Shrnutí klíčových zjištění z hospitovaných programů, které byly realizovány ve druhém běhu pokusného ověřování, vyjádřených prostřednictvím SWOT analýzy:

Pozitiva

Rozvíjení vzdělávacího potenciálu paměťových institucí je v zájmu nejen žáků a učitelů, ale i samotných institucí.

Autenticita prostor a předmětů vystavených v expozicích a výstavách je edukačním klíčem, jehož využití při vzdělávání žáků má pozitivní vliv na zvyšování intenzity vnímání a přijímání informací ze strany jednotlivců i školních skupin.

Didakticky správně uchopená výuka, při jejíž realizaci se efektivním způsobem pracuje s edukačním potenciálem paměťových institucí, dnes už v českém vzdělávacím systému patří k plnohodnotným složkám procesu vzdělávání žáků.

Negativa

Případy, kdy dochází k přesunům na velkou vzdálenost a k neúměrné kumulaci aktivit v místě exkurze, se u žáků projeví únavou a nesoustředěním, což negativně ovlivní úroveň učení.

Přítomnost více skupin v expozici působí vždy rušivě.

Programy s těžištěm ve výkladu a s velkým množstvím předávaných informací, navíc bez zařazení aktivizačních prvků a bez zážitku, nenachází u žáků takřka žádnou odezvu, vede je k pasivitě a z hlediska vzdělávacího přínosu není efektivní.

Hrozby

Dobrá zkušenost s edukačními programy a jejich pozitivním dopadem na rozvoj žákovských znalostí a zkušeností generuje rostoucí zájem škol o účast na mimoškolním vzdělávání. V paměťových institucích to ale může způsobit problémy se zajištěním dostatečného počtu kvalitních edukátorů, lektorů a také metodiků. Hrozí, že edukační programy budou vytvářeny a realizovány v nedostatečných personálních a prostorových podmínkách, což povede nejen k časové tísní při organizaci programů, ale také se to negativně projeví na celkové kvalitě výuky v paměťových institucích.

Příležitosti

Kvalitní vzdělávací programy, nabízené paměťovými institucemi k využití školám, mohou mít trojí pozitivní efekt:

- **Představují žákům paměťové instituce jako místa získávání nových poznatků a zkušeností, a to přirozenou formou intencionálního vzdělávání.**
- **Mohou přispívat ke zvyšování kvality školní výuky – jsou příležitostmi pro učitele k přenášení inovativních přístupů a metod, mohou přispět k vyšší motivaci žáků ke vzdělávání a k budování základů celoživotního učení.**
- **Mají potenciál podporovat změny k lepšímu při revitalizaci stávajících expozic a výstav – mohou se kladně podílet na zvyšování jejich kvality, atraktivity a funkčnosti... a zároveň se mohou stát spouštěčem pro vytváření moderních instalací v budoucnu.**

3. Vyhlášení třetího běhu šetření

3. 1. Pokračování pokusného ověřování – rozšířená nabídka paměťových institucí, nové cíle projektu

Dne 12. dubna 2019 byl vyhlášen třetí běh pokusného ověřování *Vzdělávací programy paměťových institucí do škol* na 1. pololetí školního rok 2019/2020 (Č. j. MSMT-7763/2019-1). Znamená to, že je obsah šetření z pohledu MŠMT stále aktuální – úspěšně řeší danou problematiku. Tento poslední běh má navíc specifickou roli – je důležitým překlenovacím obdobím pro možný vznik systémových změn:

- Z těchto důvodů probíhá pokusné ověřování ve školním roce 2019/ 2020 nejen na vybraném vzorku základních škol, jak tomu bylo doposud, ale nově jsou do něj zařazeni také zástupci nižších stupňů víceletých gymnázií napříč ČR (celkem 85 škol – 69 ZŠ a 16 víceletých gymnázií).
- Další novinkou je změna, která nastala v souvislosti s rozšířením počtu paměťových institucí. Seznam institucí, které byly zařazeny do spolupráce v tomto období, je v porovnání s předchozími běhy nejbohatší i nejpestřejší. V rámci třetího běhu ověřování může výuka žáků probíhat celkem na 65 objektech, mezi nimiž se lze setkat nejen se zástupci muzeí a památníků, skanzenů, galerií, knihoven, ale také s početnou skupinou hradů a zámků. S ohledem na všeobecně žádoucí posílení výuky žáků, které by bylo nasměrované na podporu vzdělávacích témat z oblasti přírodovědného a technického vzdělávání, se po roční odmlce opět vrací do hry i technicky zaměřená muzea, jejichž edukační nabídku využívají školy s velkou oblibou. (obr. 25)

Jedná se o dosud nejlépe nastavené podmínky pro možné naplnění cíle vytyčeného na ověření případného začlenění zážitkové pedagogiky v paměťových institucích jako součásti vzdělávání do Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání, který je závazný pro obě cílové skupiny. Lze konstatovat, že neformální vzdělávání mimo zdi školních tříd je v souladu se Strategií vzdělávací politiky ČR do roku 2030+ .

Další informace najdete na: <https://www.npmk.cz/pro-skoly/pokusne-overovani/po3-pokusne-overovani-ve-skolnim-roce-20192020>

Obr. 25: Propagační leták pro školy pro účely šíření informací o třetím běhu šetření

3. 2. Splnění cílů druhého běhu pokusného ověřování, závěry

V předchozí kapitole, která tvoří jádro Závěrečné zprávy, byla prezentována řada klíčových zjištění v kvantitativní i kvalitativní rovině šetření, včetně metodických rad a doporučení. Veškeré výsledky dostupných hodnotících procesů v oblasti zájmu učitelů i žáků o zážitkovou edukaci, včetně výstupů zaměřených na posouzení její kvality, obsahují dostatek argumentů hovořících ve prospěch širokého využívání vzdělávacích programů paměťových institucí školami.

Výsledky šetření podávají rovněž svědectví o tom, že ve druhém běhu pokusného ověřování byly naplněny všechny stanovené cíle. Také z těchto důvodů může být obsah Závěrečné zprávy seriózní oporou pro zformulování **následující fakta**:

- Mapování současné edukační praxe přineslo reálné důkazy o tom, že zájem škol o návštěvu paměťových institucí a zážitkové vzdělávání žáků má (zejména v případě

finanční podpory) narůstající tendenci. Úspěšná realizace prvního i druhého běhu pokusného ověřování, kdy byly vzdělávací exkurze financovány školám z dotace MŠMT, a učitelé ani rodiče žáků nemuseli řešit, kde vzít prostředky na zaplacení vzdělávacích exkurzí, dává tomuto tvrzení zcela za pravdu. Z pohledu 86% dotazovaných učitelů má využívání edukace v kultuře pro vzdělávání žáků velkou budoucnost. Vedle očekávaného zisku poznatků, zkušeností a zážitků, k němuž dochází během realizace vzdělávacího procesu, spatřují učitelé výjimečnou nadhodnotu také v oblasti výchovného působení na žáky ze strany paměťové instituce jako takové. V této souvislosti často hovoří o účasti žáků na programech jako o zcela jedinečné příležitosti k využití morálně-volního obsahu.

- Díky nové vzdělávací nabídce rozšířené o další typy kulturních institucí byla v rámci druhého běhu pokusného ověřování fakticky posílena výuka průřezových témat, a to především z oblasti Osobnostní a sociální výchovy, nejčastěji pak v rámci podtémat Seberegulace a sebeorganizace a Rozvoj schopnosti poznávání. S oporou ve výsledcích hloubkových analýz hospitované výuky a také na základě aktuálních zkušeností učitelů s mimoškolním vzděláváním se v této souvislosti rovněž potvrdilo splnění dalšího cíle druhého běhu pokusného ověřování: v edukačně podnětném prostředí paměťových institucí probíhá velké množství aktivit a činností, které byly do výuky záměrně zařazeny edukátory, k jejichž prioritám často patří utváření klíčových kompetencí žáků – nejvíce podporují žákovské osvojování kompetence komunikativní, kompetence k učení a také kompetence sociální a personální. Paměťové instituce pomáhají školám žáky klíčovými kompetencemi na úrovni, jež je pro ně dosažitelná, a tím se i podílejí na jejich přípravě na další vzdělávání a uplatnění ve společnosti.
- Současná edukace v kultuře, zvláště pak dnes již tradiční výuka žáků probíhající v muzejním a galerijním prostředí, dosahuje podle názoru učitelů vysoké úrovně učení: muzejní a galerijní edukaci většina učitelů hodnotí buď „na výbornou“ nebo jí dávají známku „chvalitebně“. Podle nadpoloviční většiny učitelů (62%) splňuje tato výuka všechna kritéria, aby mohla být – z hlediska didaktického – zařazena do kategorie nejvyšší, tj. rozvíjející. Ostatní respondenti z řad učitelů jí pak řadí na druhou nejvyšší příčku, a to na úroveň hodnotné výuky.¹ Co se týče vzdělávání žáků realizovaného

¹ K posuzování kvality výuky se přistupovalo s důrazem na zjištění spojení mezi podporou klíčových kompetencí a osvojováním učiva. Znamená to, že v hospitované výuce se především zjišťovalo, jakým způsobem proběhlo předávání základních a rozšiřujících pojmů či dovedností, bylo posuzováno i porozumění obsahu. Zjistilo se, že ve většině případů realizované muzejní výuky došlo na zobecňování nově získaných poznatků. Výsledky didaktických analýz výuky přinášejí důkazy také o tom, že při plnění zážitkově laděných úkolů jsou žáci zpravidla vhodným způsobem motivováni k učení a zároveň jsou vedeni k vytváření hlubšího zájmu o téma. I přesto v některých případech doporučují učitelé ze škol vytvoření zlepšujících alterací výuky.

v dalších typech institucí (např. v knihovnách, ve skanzenech a na památkových objektech), pak vzhledem k poměrně častému výskytu nedostatečného personální zajištění lektorů a edukátorů, případně i díky nízkému profesnímu kreditu některých z nich, v nejednom případě úroveň sledované výuky kolísá a učitelé v ní vidí nemálo učebních situací ke zlepšení. Při posuzování způsobu vzdělávání žáků v paměťových institucích, učitelé kvitují především zařazování zážitkových prvků do výuky. Učitelé zpravidla oceňují i všechny příležitosti, kdy dochází k využívání specifického edukačního potenciálu institucí v širokých vzdělávacích kontextech, chválí učení prostřednictvím aktivizačních výukových metod, které jsou atraktivní také pro žáky. Učitelé se staví za výzvu k systémové podpoře realizaci výuky v neformálním prostředí paměťových institucí, které je z pohledu žáků neobvyklé a z hlediska možného prozkoumání pro mnohé z nich i přitažlivé. Většina učitelů považuje expozice, výstavy nebo prostory historických objektů za prostředí vhodná pro žákovskou diskusi, bádání i řešení problémů.

- K neméně důležitým závěrům patří rovněž tvrzení, že edukační programy paměťových institucí pro školy, které vycházejí z rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání a které navazují na školní vzdělávací programy, dnes už mají své místo v českém vzdělávacím systému. Toto tvrzení nachází pevnou oporu v předložených výsledcích šetření. V dané souvislosti se nabízí ocitovat krátký výtažek z kurikula, jehož obsah je platný pro vzdělávání ve škole i v paměťových institucích: *Vzdělávání ve škole vyžaduje pro žáky na 1. i 2. stupni podnětné a tvůrčí prostředí. Je založeno na poznávání, respektování a rozvíjení individuálních potřeb, možností a zájmů žáků. Zajišťuje, aby se každý žák prostřednictvím výuky přizpůsobené individuálním potřebám, případně s využitím podpůrných opatření, optimálně vyvíjel a dosahoval svého osobního maxima. K tomu se vytvářejí odpovídající podmínky pro vzdělávání. Hodnocení žáků má být postaveno na plnění konkrétních a splnitelných úkolů, na posuzování individuálních změn žáka a pozitivně laděných hodnoticích soudech. Žáci musí dostat možnost zažívat úspěch, nebát se chyby a pracovat s ní.*

Poznámka závěrem a kontakty:

Obsah předloženého dokumentu je oficiálním hodnoticím výstupem z pokračování pokusného ověřování „Vzdělávací programy paměťových institucí do škol“. Jeho originál v tištěné i elektronické podobě je uložen v archivu NPMK i na projektovém oddělení MŠMT. Jedná se o

veřejně přístupný materiál, který si zájemci o problematiku mohou prostudovat na webových stránkách NPMK. Dostupné z: <https://www.npmk.cz/pro-skoly/pokusne-overovani> Na stejném odkaze se lze také seznámit s obsahem dvou zajímavých powerpointových prezentací, které byly vytvořené pro potřebu veřejného předání výsledků druhého běhu šetření na říjnovém kolokviu (autorky: Tomešková a Čermáková)

Součástí interních materiálů je i několik dalších hodnotících dokumentů:

- Hodnotící dotazníky pro školy (NPMK)
- Hodnotící dotazníky pro paměťové instituce (NPMK)
- Pracovní materiály, jejichž obsahem je zpracování dílčích analýz v rovině kvantitativní, včetně grafů a tabulek (autorka: Tomešková, NPMK)
- Pracovní verze jednotlivých hospitačních zpráv (autorka: Tomešková, NPMK)
- Návrhy pilotní sady evaluačních dotazníků (pro žáky, učitele i edukátory), včetně pracovní podoby návrhu hodnotícího archu pro účely hospitační (NPMK)
- Souhrnná hospitační zpráva, včetně příloh – grafů a konceptových diagramů výuky (autorka: Čermáková)

S ohledem na specifickou sledovanou oblast výzkumu (vzdělávání dětí), jehož výstupy obsahují také citlivá data, se koordinátoři pokusného ověřování tímto hlásí k dodržování kodexů (dle obecného nařízení o ochraně osobních údajů, tzv. GDPR, tak i dle etického kodexu výzkumníka) a nebudou výsledky těchto dílčích zpráv a interních materiálů nikde zveřejňovat.

Zájemci z řad široké učitelské i muzejní obce se mohou s dotazy, na něž nenaleznou odpovědi v obsahu předložené Závěrečné zprávy, obracet na zodpovědné osoby NPMK.

Autorka Závěrečné zprávy a koordinátorka prvního a druhého běhu ověřování:

Mgr. Kateřina Tomešková, Ph.D., e-mail: tomeskova@npmk.cz

Odborná spolupráce na výzkumném šetření a na zpracování dílčích výstupů:

Mgr. Silvie Čermáková, e-mail: silvie.cermakova@jihlava-city.cz

Hlavní koordinátorka pokusného ověřování jmenovaná MŠMT:

PhDr. Markéta Pánková, ředitelka muzea, e-mail: pankova@npmk.cz

Koordinátorka třetího běhu pokusné ověřování za NPMK:

Mgr. Martina Halířová, Ph.D., e-mail halirova@npmk.cz

Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského

Valdštejská 20, Malá Strana, 118 00 Praha 1

Kontaktní osoba pro pokusné ověřování za MŠMT:

Dagmar Hrnčířová, e-mail: dagmar.hrnctirova@msmt.cz

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, odbor správy a řízení vzdělávací soustavy

Karmelitská 529/5, Malá Strana, 118 21 Praha 1

Zpráva schválena po úpravách koordinátory a předána MŠMT a vyvěšena na web NPMK a MŠMT.

Praha, dne 27. 1. 2020